

HELSINGIN PITÄJÄN PUNAKAARTI 1918

Vuosi 1917 oli Suomessa vallankumouksellista aikaa. Valta ja nälkä kulkivat pitäjän horisontista katsoen eri suuntiin. Vuoden 1917 huono sato ja ulkomaisen viljan tulon loppuminen tuntuivat syksyllä lisääntyvänä ruuan puutteena. Venäjän romahtaminen oli lopettanut pitäjän suuret vallityöt. Helsingin monet metallitehtaat seisoivat sotatarviketilausten lopputtua. Nälkä ja puute ahdistivat työttömiä. Kunnan hätäaputyöt, lähinnä tien tekoa, olivat vasta alkamassa, eikä mitään työttömyyskorvauksia ollut. Työväenvaltaan ja vallankumoukseen kuitenkin luotettiin. Olihan valta Malmilla ja Helsingin pitäjässä otettu vähin erin omiin käsiin syksyn 1917 kuluessa. En tässä yhteydessä käy tarkemmin selostamaan värikkään ja verisen syksyn tapahtumia. Olen niistä kirjoittanut Helsingin Pitäjän vuosikirjassa 1992.¹

Vuoden 1917 vaihtuessa oli tilanne äärimmäisen jännittynyt. Vuodenvaihteessa työväenjärjestöjen ja kunnanvaltuuston kesken solmittu sopimus järjestyksenpidosta ei toteutunut sovitun kaltaisena. Yhteistä järjestysvaliokuntaa ei koskaan asetettu eikä uutta järjestyspäällikköä nimetty. Sen sijaan miliisilaitos ulotettiin Malmilta käsin kaikkiin pitäjän (maalaiskunnan) kyliin. Työväenjärjestöjen nimeämät miliisit valvoivat järjestystä. Samanaikaisesti myös punakaarti järjestäytyi ja vakinaisti toimintansa uudella tavalla. Kuten olen aiemmassa kirjoituksessani (Helsingin pitäjä 1992) kertonut muodostettiin pitäjän eri kyliin kesän ja syksyn 1917 aikana järjestyskaarteja, jotka toimivat lyhyitä aikoja kerrallaan ja välillä hajoten. Esimerkiksi Tikkurilan punakaartin vahvuudeksi marraskuun suurlakon jälkeen jäi 24 miestä, mutta koska kaartilaisille ei voitu maksaa palkkaa, hajotettiin tämänkin joukko marraskuun lopussa. Joulun ja tammikuun tapahtumista kaartien osalta on säilynyt vain vähän tietoja, joten joudumme

tekemään joukon oletuksia paikallisten tiedonmurujen ja valtakunnallista kehitystä koskevien tietojen perusteella. Marja-Leena Salkolan mukaan kehitys järjestyskaartien muuttamiseksi aseellisiksi punakaarteiksi lähti liikkeelle Turusta joulukuun puolivälissä.² Luulisin asioiden kulun Helsingin pitäjässä olleen seuraavanlaisen. Kun yleinen tilanne maassa joulukuussa kärjistyi ja Malmin miliisi julisti maksamattomien palkkojen takia joulukuun lopulla miliisilakon Turun esimerkin mukaisesti, otti punakaarti huolekseen järjestyksen ylläpidon pitäjän alueella. Vaikka miliisiasia saatiinkin sovittua ja lakko loppui ei kaartia enää laskettu hajalle, vaan ryhdyttiin päinvastoin rakentamaan uutta ja kattavaa organisaatiota sekä aseistamaan kaartia.

Tammikuun 6. päivänä 1918 Helsingin järjestyskaartin kokous päätti julistautua punakaartiksi. Pitäjän puolella otettiin tästä heti mallia. Näin voimme päätellä Helsingin pitäjän punakaartin esikunnan puheenjohtaja L(auri) Koskisen ja kirjuri E(mil) Laineen 8. tammikuuta allekirjoittamasta valtakirjasta, jolla Otto Skott oikeutettiin kuittaamaan Helsingistä 50-60 kivääriä ja niihin patruunat. Tärkeää tässä on kaksi seikkaa. Ensinnäkin pitäjässä oli jo tammikuun alussa koko pitäjän kattava organisaatio, joka käytti itsestään nimeä punakaarti ja sillä johtavana elimenä esikunta. Ja toiseksi punakaarti aseistautui tarmokkaasti. Jo aiemmin syksyllä järjestyskaarti oli vähin erin hankkinut aseita takavarikoimalla poliisien ja suojeluskuntalaisten (sellaisiksi epäiltyjen) aseistusta. Myös venäläisiltä sotilailta oli saatu jonkin verran kiväärejä. Vielä esikunnan olemassaoloakin kiinnostavampi on katkelma Tikkurilan kaartin II komppanian ko-

1. Raimo Parikka: Vallankumous Helsingin pitäjässä. Helsingin pitäjä 1992 (Vantaa 1992).

2. Salkola, Marja-Leena: Työväenkaartien synty ja kehitys punakaarteiksi, osa 2, s. 337-367 (Helsinki 1985).

kouksesta 5. päivänä tammikuuta.³ Tuolloin komppanian kokouksessa valittiin komppanian päälliköksi W. Tiihonen, päällikön apulaiseksi ja varastonhoitajaksi W. Sohkanen ja plutoonien (I-IV) päälliköiksi M. Lehtinen, E. Lönnqvist, Aarnio ja W. Blomqvist. Vahtivuorojen järjestäminen jätettiin päälliköiden tehtäväksi. Kaarti organisoitui sotilaallisesti ja aloitti yhdyskunnan säännöllisen vartioinnin. II komppanian lisäksi Tikkurilan kaartissa oli tammikuussa myös I ja A komppania. Näyttäisi siis siltä, että Helsingin pitäjän puolella oltiin punakaartin sotilaallisessa organisoinnissa jopa hieman edellä Helsinkiä, ei ainaakaan jäljessä.

Kaikesta päätellen punakaarti ja miilisiit ottivat pitäjän kokonaisuudessaan ja erityisesti radan varren suurimmat kylät tarkan valvontansa alaisiksi jo joulukuun puolivälissä, mutta viimeistään tammikuun alussa. Järjestyksen pidon tehosta kertoi arkkitehti Albert Petrelius valtiorikosoikeuden syyttäjälle tällaisen tarinan⁴:

Tammikuun alussa ollessani ”palotarkastuksella” Malmilla (Petrelius ei ollut marraskuun suurlakon jälkeen uskaltanut asua vakituisesti Malmin huvilassaan, vaan oleskeli Helsingissä) pyysin toveripiirini (5 henkilöä) asuntooni kahville. Heidän lähdettyään tuli kaksi punakaartilaisista tutkimaan asiaa. Heidän jälkeensä tuli vielä muita johtajanaan Herman Koskela, joka antoi ”viimeisen varoituksen, koska toimin työväestöä vastaan”. Kaartilaiset epäilivät minun järjestäneen jonkinlaisen salaisen suoje-luskuntakokouksen.

Punakaartilaisilla oli epäilyihinsä perusteltu syy, olihan Petrelius aiemmin syksyllä 1917 ollut mukana kokoamassa Malmin suoje-luskuntaa ja hänestä tuli myös Malmin suoje-luskunnan ensimmäinen (ja pitkäaikainen) päällikkö huhtikuussa 1918.

Tikkurilan punakaartin muut tammikuiset pöytäkirjamerkinnot eivät ole kovin sotaisia.

Esikunnan kokouksessa 22.1. päätettiin lähelle hommata hevonen. Kauppisen tyhjänä oleva talo otettiin maidon jakeluun ja kaartille perustettiin muonituskomitea. 28.1. eli päivä sodan alkamisen jälkeen Tikkurilan kaartin toimeenpaneva komitea piti kokoustaan: esillä oli takavarikoidun sokerin jakelu, voin (1 kg/jäsen) ja lihan myynti kaartilaisille, leivän leipominen ja myyminen kaartin jäsenille.

PUNAKAARTI PAIKALLISENA HALLINTOELIMENÄ

Kansalaissota alkoi virallisesti tammikuun viimeisenä sunnuntaina (27.1.), mutta kesti useita viikkoja ennenkuin varsinainen rintamalinja muodostui Porin-Tampereen-Lahden-Viipurin pohjoispuolelle ja taistelut toden teolla alkoivat. Siihen saakka valkoiset ja punaiset puhdistivat ”omia nurkkiaan” ja järjestivät mieleisensä hallinnon hallitsemillaan paikkakunnilla. Punakaarti olikin enemmän paikallinen hallinto-organisaatio kuin sotilasyksikkö. Vähintäänkin on oikeutettua sanoa, että sen toiminta jakaantui selvästi kahteen osaan, joilla oli kovin vähän tekemistä keskenään. Vaikka punakaartin organisaation nimitykset (esikunta, komppania, rykmentti) viittaavat kaikki sotilaalliseen toimintaan, eivät nämä elimet toimineet sotilaallisesti. Esimerkiksi esikuntaa johti puheenjohtaja eikä se käsitellyt lainkaan sotilaallisia asioita. Helsingin rykmentin esikunta toimi samalla lailla. Sotilaallisten käskyjen sijasta se piti yllä moraalista järjestystä mm. kieltämällä uhka- ja korttipelin pitäjän alueella.⁵ Kiellon rikkojia uhattiin vallankumousoikeudella. Punakaartin esikunta toimi kuten

3. Tikkurilan punakaartin pöytäkirjat 1917-18. Valtiorikosoikeuksien syyttäjän arkisto, AÅ 427. Valtionarkisto (VA).
4. VRYO 19700, Herman Koskela.
5. Helsingin pitäjän punaisen kaartin esikunnan pöytäkirjat 18.3.1918. AÅ 427. (VA).

työväenjärjestö. Punakaarti itse asiassa korvasi työväenjärjestöt, myös Malmilla toimineen työväenjärjestöjen esikunnan. Työväenjärjestöjen jäsenet liittyivät tammi-helmikuussa kaartiin ja järjestöt lakkasivat käytännössä toimimasta.

Sodan alkaminen merkitsi kaiken normaalin hallinnon lakkaamista maalaiskunnan alueella. Kunnallisia asioita (kunnan hallitus ja valtuusto sekä lautakunnat) hoiti ns. Punainen valtuusto. Punaisesta kunnallishallinnosta Helsingin pitäjässä on Juhani Piilonen kirjoittanut laajan ja ansiokkaan tutkimuksen Helsingin pitäjä 1989 -vuosikirjassa, joten siihen puoleen en tässä yhteydessä puutu. Poliisitoimesta huolehti miliisilaitos ja järjestyspäällikkö. Kihlakunnanoikeuden tilalle perustettiin ns. Vallankumousoikeus, jossa tuomareina toimi puhemiehistö ja syyttäjänä järjestyspäällikkö. Vallankumousoikeuden puheenjohtajana oli 24-vuotias kirvesmies Juho Kaven Malmilta ja syyttäjänä kivityömies Kaarlo Koskinen, myös Malmilta. Elintarvikehuoltoa hoitivat yhdessä kunnanvaltuuston asettama elintarvikelautakunta ja kaartin muonituskomitea. Kaiken kaikkiaan asioita hoitivat poikkeuselimet.

RUOKAA JA PALTTOITA

Kaarti perusti ruuan jakelua varten keittiöitä, joista ruokaa myytiin, osin kai myös jaettiin tarvitseville. Kaartin jäsenille ja heidän perheilleen kaarti takasi muonan ja palkan. Suurin osa palkasta jäi kaartilaiden ilmoituksen mukaan maksamatta, mutta ruokahuolto toimi koko kevään ajan suhteellisen hyvin. Ruuan saanti turvattiin verottamalla paikkakunnan kauppiaita, talollisia ja kartanoita. Kaikki pitäjän varastot käytiin läpi ja otettiin yleiseen ruuanjakeluun. Taloihin jätettiin vain talon oman väen tarpeen verran. Pitäjän omia ruokavaroja oli jo syksyn 1917 aikana verotettu siinä määrin, että jäljellä ollut olisi tuskin yksin riittänyt talven yli. Radan varren työläisalueiden muonituksen onnistuminen perustuikin siihen, että punakaarti toi Sipoon-Pellingin taistelujen jälkeen suuria määriä ("kymmeniä hevoskuormia") ruokatarpeita, jotka oli takavarikoitu Sipoon ja Porvoon ympäristön kartanoista ja talollisilta. Ryöstön ja pakko-ottojen välinen ero ainakin tässä tapauksessa lienee ollut veteen piirretty viiva. Luulen, että Sipoon puoli edusti Malmin ja Tikkurilan punakaarteille lähes vi-

■ *Tikkurilan punakaartin kuvasi työväentalon katolta Arthur Häggblad helmikuussa 1918. Aita on Kiertotien (Talvikkitien) suuntainen. – Vantaan Kaupunginmuseo.*

hollisaluetta, lahtareiden kotiseutua, jota oli täysin oikeutettua verottaa. Tuoduilla kuormilla oli sotasaaliin luonne. Välttämättömiä ne olivat asujamiston elämisen kannalta joka tapauksessa. Pitäjän omia kauppiaita ja talollisia kohdeltiin helläkätisemmin. Ainakin heille annettiin kuitti kaikesta otetusta ja luvattiin sodan jälkeen myös maksu. Takavarikoiduista ruoka- ym. tarpeista pidettiin kunkin kaartin osalta kirjanpitoa. Esimerkiksi Herttonäsin (Herttoniemi) punakaartin paksu mustakantinen vihko on säilynyt ja siihen on huolellisesti merkitty kaikki otettu päivän ja kilon tarkkuudella, mistä voi päätellä, että maksu todella aiottiin suorittaa olojen vakiinnuttua.⁶

Ruuan lisäksi kaartilaisille jaettiin erilaisia varusteita. Jalkineita, palttoita, lapasia, sukkaa, housuja yms. Mistä ne oli saatu, siitä minulla ei ole yksityiskohtaista käsitystä. Esimerkiksi mainitsemassani Herttonäsin punakaartin takavarikkoluettelossa ei ole tällaisia tavaroita. Varusluetteloiden mukaan niitä kuitenkin jaettiin suurehkoja määriä. Luulisin että kyse oli joidenkin isompien punaisten käsiin joutuneiden tukkuvarastojen jakamisesta kaartilaisille. Kuten ”sammalmäkeläisen” kirjoituksesta (jäljempänä) voimme päätellä olivat kaartilaiset vielä tammikuun lopulla pukeutuneet lähinnä rääsyihin. Valokuvissa varusteet ovat jo selvästi parempia.

VALLANKUMOUSOIKEUS

Vallakumousoikeuden toiminnasta ei ole jäänyt tietoja. Tavanomaisia varkaus- ja riitajuttuja keväällä oli tuskin lainkaan (yksi hevostavaraus). Erikoisempia asioita olivat kahden pienehkön ja omistajien hylkäämään tehtaan (toinen oli Nobelin Petroleumituonti Oy:n Tikkurilan tynnyritehdas) yhteiskunnan haltuun ottaminen, erään työnantajan palkkarästien

määrääminen maksuun ja eräiden henkilöiden syyttäminen vastavallankumouksellisuudesta. Oikeuden puheenjohtajan Juho Kavenin mukaan kaikki syytetyt yhtä jalkinetyöntekijää lukuunottamatta vapautettiin syytteistä ja jalkinetyöntekijäkin sai 2 kuukauden ehdollisen tuomion. Kuolemantuomioita oikeus ei Kavenin mukaan jakanut. Tämän todisti myös poliisikonstaapeli J.A. Salmi valtiorikosylioikeudelle Kavenin asiaa käsiteltäessä.⁷ Salmen mukaan vallankumousoikeus oli aloittanut toimintansa vasta tammikuun lopussa tehtyjen murhien jälkeen (niistä tarkemmin myöhemmin).

”HATTURÄMÄ PÄÄHÄN”

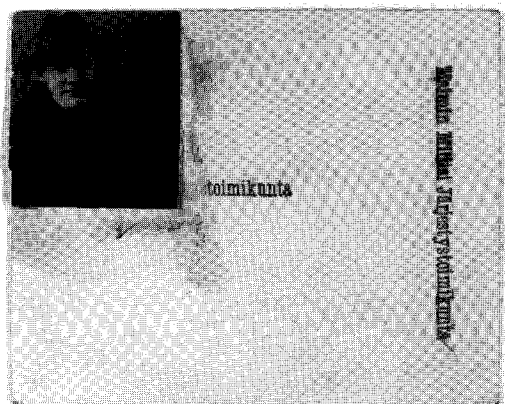
Selvemmin sotatilanne tuntui liikkumisen vapauden rajoittamisena. Nimimerkki ”Sammalmäkeläinen”⁸ havaitsi rajoitukset yrittäessään Mosabackan pysäkillä junaan. Kaksi aseistettua kaartilaista vaati häneltä korttia, ”joka pitää kaikilla junaan aikovilla olla.” Kortin saisi kunnantalolta. ”Sammalmäkeläinen” jatkaa: ”Ja mentiinkin! Huono hatturämä päähän, punertava kaulaliina kaulaan, vanha palttoo niskaan ja kengistä kehoimmat. Tässä puvussa ja parta ajamattomana saatoin kyllä mennä täydestä punaisesta”. Lihavuus oli kuitenkin ongelma: ”tuntui tukevanpuoleisuuteni tukalalta, sillä se herätti kiusallista huomiota”.

Lihavuus oli porvarin merkki, laihuus ja ryysyt työmiehen. Tässä oikeastaan paljastuu tilanteen arkinen asetelma. Kunnantalolla oli väkeä ”mies miehen vieressä” kivääri jokaisen kädessä ja ”perkele kimmahaa ilmassa yhtämittaa.” Matkustuslupaa ei kunnantalolta he runut, sen sai myöhemmin Malmin asemalta, mutta ilman selittelyä vain sellainen, jolla oli

6. Ks. Valtiorikos oikeuksien syyttäjän arkisto Aä 427. (VA).

7. VRYO 26620 Juho Kaven.

8. Uusi Suometar 19.5.1918.

■ Brändööseen eli Kulosaaren kylään A. Vesterholmille kirjoitettu kuvallinen miliisikortti vuodelta 1917. Valtuuttajana Miliisi Järjestystoimikunta ja Malmin Työväenjärjestöjen Eduskunta. Ajan henkeä kuvaa, että kortti oli sekä suomen- että venäjänkielinen. Miliisin tuli toimia läheisessä yhteistyössä venäläisten sotilaiden kanssa. – Kuva Valtionarkisto Aå 427.

työväenjärjestön jäsenkortti. Lupia sai myös ainakin Tikkurilan ja Oulunkylän asemilta, ehkä myös paikallisten kaartiin esikunnilta. Kulkulupia oli kahdenlaisia. Valokuvalla varustetut olivat voimassa jatkuvasti. Niitä myönnettiin vähemmän ja vain luotetuille kansalaisille. Huhtikuun 5. päivään mennessä

niitä oli Malmilla myönnetty 625 kappaletta. Yksipäiväisiä lupia myönnettiin Malmilla huhtikuun 10. päivään mennessä 2 110 kappaletta.⁹ Molemmat matkustusluvat olivat maksullisia. Vain kaartilaiset ja heidän perheidensä jäsenet saivat luvan ilmaiseksi. Asemilta myönnetyt luvat koskivat rautatiellä matkustusta. Vaadittiinko matkustus- tai liikkumislupa myös maanteillä liikkuvilta sitä en tiedä, mutta pitäisin sitä todennäköisenä.

Myöhemmin liikkumista rajoitettiin vielä lisää. Ainakin Tikkurilassa punakaartin paikallinen esikunta julisti maaliskuun lopulla (26.3) ulkonaliikkumiskiellon iltaisin klo 21.00 jälkeen ilman kaartin lupaa. Samalla annettiin pitemmymääräys ikkunoihin. Perusteluna oli vain ”esiintulleesta syystä” ja kiellon rikkojille uhka ryhtymisestä heitä kohtaan ”mitä jyrkimpiin toimenpiteisiin”.

VARTIOINTI

Vartiointi moninkertaistettiin sodan alettua. Ympärivuorokautinen aseellinen vartiointi kohdistui rautatiehen, erityisesti siltoihin, pitäjän läpi kulkeviin maanteihin, tykkipattereihin ja muuhun sotilaalliseen tarpeeseen. Osa vartiopaikoista oli kiinteitä, mutta myös partioivaa vartiointia oli radan varren keskeisillä paikoilla. Otan esimerkiksi Kottbyn (Käpylä-Oulunkylä) punakaartin vartiot maaliskuun lopulta.¹⁰ Kiinteitä vartiopaikkoja oli kaikkiaan 9 kappaletta: Ensimmäinen oli Vanhassakaupungissa Oulunkylän tien varressa olleet 4 tunnelia, jotka sisälsivät räjähdysaineita ja ampumatarvikkeita. Toinen oli ruutikellari Oulunkylän kartanon maalla. Kolmas dynamiittikellari, neljäs radan yli kulkeva silta Oulunkylässä, viides Oulunkylän asema, kuudes Kottbyn

9. Luettelot Malmin asemalta myönnettyistä luvista. Kansan Arkisto.

10. Valtiorikosoikeuden syyttäjän arkisto Aå 427. (VA).

(Käpylä) pysäkki, seitsemäs punakaartin päämajan vartio, kahdeksas Kunnalliskoti. Viimeinen vartiopaikka oli ”teleffoni sentraali”.

Muuten vartiointikohteet ovat ymmärrettäviä, mutta kunnalliskodin vartiointin perusteena tuskin oli asukkien valvonta tai suojeleminen, tuskin edes kunnallisen omaisuuden suojaaminen. Ehkä siellä oli esimerkiksi elintarvikevarasto. Miksi vartiointi ja liikkumisen valvominen ylipäättään oli tarpeen? Punaiset pelkäsivät ennen muuta vakoilua ja sabotaasia, erityisesti sotilaallisten kohteiden ja rautateiden vahingoittamisia. Mistään tämänkaltaisesta toiminnasta ei kuitenkaan ole jäänyt mitään merkkejä, ei edes valkoisten muistelmissa. Alueelle jääneet valkoisten kannattajat olivat yhtä hiljaisia ja huolella naamioituneita kuin ”sammalmäkeläinenkin”. Osa tosin oli jo syksyllä vähin äänin poistunut pitäjän alueelta, jotkut Helsinkiin, toiset kauemmaksikin.

TAMMIKUUN MURHAT

Pelko ei ollut aiheetonta. Juhani Paavolaisen laskelmien mukaan Helsingin pitäjän alueella tapahtui tammi-helmikuussa 1918 yhteensä 18 murhaa, mikä oli ”runsaammin kuin missään muualla koko maassa”. Surmantöistä tapahtui Paavolaisen mukaan 13 heti sodan alettua ja 5 myöhemmin helmikuussa. Tämän jälkeen Paavolainen laskee tapahtuneen vain 2 murhaa huhti-toukokuussa ja yksi, jonka ajankohta on jäänyt epäselväksi. Paavolainen selittää helmikuun alun jälkeistä tilannetta (enää vähän surmattuja) sillä, että Malmin punakaarti joutuvat jo alusta pitäen rintamatehtäviin, ”joten murhia suorittanut aines kenties oli poissa paikkakunnalta.”¹¹ Selitys ei tunnu kovin vakuuttavalta. Yritän löytää pitävämpää pohjaa, mutta ensin on syytä esitellä tapaukset lähemmin. Paavolaisen 21 vainajasta olen voinut jäljittää 18. Yhden heti sodan alkamisen jälkeen

surmatun ja kahden myöhemmin helmikuussa surmatun henkilöllisyys on jäänyt minulle epäselväksi¹², mutta heidätkin voisi varmaan jäljittää H.J. Boströmin kirjasta ”Sankarien muisto”, joka on ollut Paavolaisen tilaston lähteenä. Uhrin tapaukset ovat aikajärjestyksessä.

1. Sodan alkamispäivänä sunnuntaina 27. tammikuuta olivat kirkonkyläläiset maanviljelijä ja talonomistaja Karl Ivar Träskman (syntynyt 1882) ja maakauppias Adolf Fredrik Olander (1886) ja eräs kolmas mies tulleet Malmin asemalle matkustaakseen Helsinkiin. Asemasillalla joukko punakaartilaisia pidatti heidät ja vei kunnantalolle tutkittavaksi. Kuulustelujen jälkeen miehet pääsivät yöllä pois ja saivat mukaansa lupalapun, joka oikeutti kotimatkkaan sekä kahden miehen saattovartion. Matkalla heidät kuitenkin pysäytti toinen punakaartilaispartio, joka tarkisti lupalapun ja antoi ensin luvan jatkaa matkaa. Miesten lähtiessä kaartilaiset alkoivat kuitenkin ampuu surmaten Träskmanin ja Olanderin. Kolmas mies pääsi pakenemaan. Tällaisena tarina on kerrottu Sankarien muisto -matrikelissa. Kertomus eroaa hieman yksityiskohdissaan Träskmanin ja Olanderin kohdalla.¹³ Seurakunnan kuolteiden kirja vahvistaa heidän kuolinpäiväkseen 27.1. 1918. Tarina on melko yksityiskohtainen, mutta kuka sen on kertonut. Ehkä kolmas pakenemaan päässyt mies, jonka nimeä ei mainita. Samanlainen ”tuntematon ja pakenemaan päässyt mies” esiintyy myös myöhemmin suojeluskuntanuorukaisten murhien yhteydessä ja Puustellin metsässä teloitettujen punaisten ta-

11. Juhani Paavolainen: Punainen terrori, s. 127-128 (Helsinki 1967).

12. Paavolainen ei esitä henkilöiden nimiä, vaan ainoastaan surmattujen lukumäärän. Itse olen löytänyt mainitsemini henkilöiden nimet valtiorikosoikeuden akteista, sanomalehdistä ja Helsingin pitäjän seurakunnan kuolteiden kirjasta. Puuttavat henkilöt ovat luultavasti olleet kirjoilla Helsingin seurakunnissa.

13. H.J. Boström: Sankarien muisto (Helsinki 1927), s. 542 ja 800.

pauksessa (siitäkin enemmän myöhemmin). Viittaus tuntemattomaan mieheen kertoo meille sen, että tarina on sepitetty, että se on osa valkoisten tai punaisten suullista perinnettä, folklorea. Surmatyön tekijät ovat olleet ainoita, jotka ovat tienneet asiasta, eivätkä he ole ymmärrettävää kyllä halunneet teoillaan kerskua. Totena voimme pitää ainoastaan sitä, että miehet (kaksi) pidätettiin ja myöhemmin ammuttiin.

2. Myöhään lauantaityönä (26. tammikuuta) pidatti punakaartilaisvartio Malmin hautausmaan kulmalla neljä rintamalle pyrkinyttä Helsingin suojeluskunnan ”Viheriään” pataljoonaan kuulunutta suojeluskuntalaista, jotka olivat matkalla Helsingistä Porvooseen eksyneet Malmille. Kuulustelujen jälkeen heitä ryhdyttiin sunnuntaina (27.1.) viemään Helsinkiin, mutta Malmin hautuumaan luona viejät tulivat toisiin aatoksiin ja ampuivat nuorukaiset, opiskelija Harry Valdemar Asplundin, kaupanhoitaja Carl Carlssonin, opiskelija Karl Grönholmin ja konttoristi Gustaf Stenströmin.¹⁴ Uuden Suomettaren mukaan nuorukaisia oli 4 ja yksi heistä pääsi pakenemaan, Sankarien muisto -matrikkeli puhuu viidestä, joista yksi pääsi pakoon.

3. Poliisimurhat Malmilla: Hjalmar Sillanpään kertoman mukaan hän oli miliisipäällikkö Kaarlo Koskisen kanssa hakenut maanantaina 28. tammikuuta poliisi Karl Leonard Lindströmin (1876) Helsingin miliisilaitokselta, jossa tämä oli ollut pidätettynä ja tuonut Malmille. Lindströmin ruumis oli löydetty seuraavana päivänä. Sillanpää kertoi kysyneensä teosta kuultuaan Koskiselta mitä pitäisi tehdä, jolloin Koskinen oli vastannut, että ”jotakin sitä pitäisi tehdä, mutta eihän asialla ole mitään kiirettä”. Myöhemmin Sillanpää oli kuullut huvilanomistaja Viljanderilta, että tämä oli nähnyt kun Lindströmiä oli illalla viety Malmin asemalle päin.¹⁵ Sankarien

muisto -matrikkelin mukaan punakaartilaiset ampuivat poliisikonstaapeli Gustaf Adolf Skogin (1877) Malmin ja Staffansbyn (Tapaninkylä) välisellä maantiellä 31. tammikuuta. Kuolteiden kirjassa kuolinpäivä oli sama. Skog oli ollut poliisina vuodesta 1906 alkaen.

Surmatöiden tekijöistä ei näissä kolmessa tapauksessa saatu selvyyttä kansalaissodan jälkeä tehdyissä tutkimuksissa. Oulunkylän murhien osalta sen sijaan on hieman enemmän tietoja, sillä niiden osalta suoritti Helsingin miliisilaitos Helsingin punakaartin esikunnan toimeksiannosta tutkimuksia heti tuoreeltaan. Uhreina olivat kellosepän poika, Oulunkylän suojeluskunnan johtaja Myrsky Birger Viberg, poliisikonstaapeli Berhard Rosendahl, isännöitsijä, talonomistaja Otto Wilhelm Nyström ja kauppias Albert Lahikainen. Oulunkylän surmatyöt olivat sen verran raakoja (niissä oli selviä ryöstömurhan merkkejä), että Helsingin punaisen kaartin esikunta katsoi parhaaksi puuttua asiaan. Miliisilaitos pidatti murhista epäiltynä yövahti Karl Hjalmar Felinin ja metallisorvari Karl Liljan, molemmat Kottbyn (Käpylä) punakaartin ”lentävän osaston” johtajia. Kuulustelujen jälkeen Lilja vapautettiin, koska kaikki todistuslausunnot viittasivat Felinin syyllisyyteen. Felin oli entinen poliisi ja teurastaja. Vaimonsa ilmoituksen mukaan hän olisi ollut syyntakeeton, mutta lääkäri ei todennut mielenvikaisuutta. Yleisesti häntä luonnehdittiin hermostuneeksi, äkkipikaiseksi ja raa’aksi mieheksi. Hänen myöhemmistä vaiheistaan ei ole tietoa.

Oulunkylän tutkimukset lopettivat väkivallanteot pitäjän alueella. Tätä pitäisin perustelumpana syynä kuin Paavolaisen ajatusta Malmin punakaartin rintamalle joutumisesta. Myös muiden kuin Oulunkylän surmien teko-

14. Uusi Suometar, 18-23.4.1918 ja Boström em., s. 743.

15. VRO 474, 542 ja 559, Hjalmar Sillanpää.

tapa näyttäisi mielestäni viittaavan siihen, että punakaartilaisien joukossa oli henkilöitä, jotka olivat valmiit raakuuksiin ja oman käden oikeuden pikaiseen käyttöön oletettuja vastustajia kohtaan. Mikään yleinen suhtautumistapa se ei kaartilaisien joukossa ollut. Raakuuksia kuitenkin katsottiin aluksi läpi sormien paikallisella tasolla, kuten miliisipäällikkö Kaarlo Koskisen kommentti Lindströmin murhaan osoittaa. Kun ylemmältä taholta asiaan puututtiin kuri palautui myös paikan päällä.

Muita surmattuja olivat kauppias Kustaa Hanhinen (1874), Pakilasta. Kuolleiden kirjan mukaan hän kuoli 30.1. punakaartin murhaamana. Sankarien muisto -matrikkelin mukaan hänet murhattiin Malmilla, mutta tarkemmat tiedot puuttuvat. Hän on luultavasti Paavolaisen tilastossa oleva epäselvä (ajoittamaton) tapaus. Monttööri Anders Gustaf Mauritz Björk (1892) Herttonäsin kartanosta kuoli 28.2. ”punaisten murhaamana”. Viimeinen punaisen vallan aikana surmansa saanut valkoisten kannattaja oli Räckhalsin (Rekola) kartanon pehtoori ja Tikkurilan Suomalaisen nuorisoseuran puheenjohtaja. ^{Karl Sankari Berg} Sankarien muisto -matrikkeli kertoo, että punaiset pidättivät hänet ja veivät Tikkurilaan. ”Kun huhun mukaan saksalaiset olivat tulossa paikkakunnalle, vietiin hänet takaisin Räckhalsiin, jossa murhattiin asuntonsa vieressä”. Jälleen siis sama kaava: pidätys, tutkinta, vapauttaminen ja teloitus.

Muita Helsingin maalaiskunnan alueella surmattuja en ole löytänyt. Helsingin pitäjän seurakunnan kuolleiden kirjassa on edellä mainittujen lisäksi 2 vainajaa, joiden kuolinsyiksi on mainittu ”punaisten/punakaartin murhaamana”. He ovat opiskelija Väinä Armas Petrelius (1897, Albert Petreliuksen poika) ja palstanomistajan poika Axel Wilhelm Palander (1892). Kumpikin kuului Helsingin suojeluskunnan ”Viheriään pataljoonaan” ja oli osallistunut Pellingin taisteluun ja jäänyt vangiksi

yrittäessään palata Helsinkiin. Molemmat teloitettiin jäällä Kyläsaaren edustalla ilmeisesti Hermannin punakaartin toimesta.

Murhat olivat tietyn punakaartilaisjoukon (”lentävät osastot”) tekemiä voimannäyttöjä, osin ehkä kostoja ja jopa ryöstömurhia. Kohteina olivat kuten syksyllä 1917 ensisijassa poliisit ja suojeluskuntalaiset, joten mistään satumanvaraisista iskuista ei ainakaan kaikissa tapauksissa ollut kysymys, vaan oletettujen vastustajien raivaamisesta. Uutena ryhmänä syksyyn 1917 verrattuna oli nyt uhrien joukossa kolme kauppiasta. Sodan alku oli verinen, mutta siihen se loppuikin. Monilla muilla paikkakunnilla punaisten perääntymisen yhteydessä tehtyjä joukkomurhia ei täällä tapahtunut.

Valkoisen puolen kannattajille sodan alkuhetket olivat varmasti pelottavaa aikaa. ”Samalmäkeläisen” mukaan ”Monta kamalaa uutista kuulimme näinä päivinä. Kamalampaa oli vaan se, ettei saanut minkäänlaisia tietoja. Huhut veritöistä lisäsivät hetken kaameutta.”

KUINKA PALJON PUNAKAARTISSA OLI VÄKEÄ

Kaartin jäsenmäärä kasvoi vähitellen. Aluksi (joulu-tammikuussa) otettiin vain vapaaehtoisia. Sodan alkamisen jälkeen helmikuun alkupuolella saivat kaikki työväenjärjestöjen jäsenet kehotuksen liittyä. Helmikuun lopulla värväys ulotettiin kunnan hätäaputoissa olleisiin miehiin. Työt lopetettiin ja miehet joutuivat valitsemaan kaartin (= palkka ja ruoka) ja työttömyyden välillä. Kansanvaltuuskunnalle (Punaisen Suomen hallitus) osoitetusta kirjeestä voimme lukea, että Helsingin maalaiskunnan alueella oli työttömiä kaikkiaan 240, mutta kaartiin liittyminen ”poisti suuremman osan”, jäljellä oli 25. helmikuuta vain 6 miestä ja 32 naista. Huhtikuun alussa Tampereen jouduttua

valkoisten käsiin ja saksalaisten lähestyessä Helsinkiä annettiin määräys yleisestä liikekannallepanosta työväestön keskuudessa. Hjalmar Aho kertoi kuulusteluissa liittyneensä Malmin punakaartiin 10. huhtikuuta sen jälkeen kun ”kuulutuksella määrättiin kaikki kaartiin kuulumattomat tulemaan Nuorisoseuran talolle lisäväkeen liitettäväksi”.¹⁶ Tällöin voidaan jo puhua selvästä pakottamisesta kaartiin, mutta se koski enää muutamia kymmeniä työväestöön kuuluneita miehiä. Valkoisten kannattajia tai sellaiseksi epäilytyjä ei kaartiin otettu.

Helsingin maalaiskunnan eri kylien punakaarteissa oli miehiä sen verran, että heistä muodostettiin oma rykmentti, tai pikemminkin yksikkö jota nimitettiin rykmentiksi. Ehkä parhaiten rykmentin toimintaa kuvaa se, että rykmentin komentaja saatiin nimetyksi vasta yli kuukauden kestäneen äänestyksen jälkeen maaliskuun puolivälissä. Komentajaksi valittiin kylläkin tehtävää jo väliaikaisesti hoitanut seppä Gustaf Loven Malmilta. Rykmentti jakautui muodollisesti neljään pataljoonaan ja pataljoonat edelleen komppanioihin. Käytännössä kuitenkin punakaartit toimivat edelleen kylittäin.

Suurin pitäjän kaarteista oli eittämättä Malmin punakaarti. Siihen kuului miehiä ja naisia Malmilta, Tapanilasta, Puistolasta, Pukinmäestä ja myös Kirkonkylästä ja Veromiehenkylästä.¹⁷ Viljo Sohkanen (Tikkurilan punakaartin lähetti) on arvellut Malmin punakaartin miesvahvuuden olleen peräti 1 600 henkeä.¹⁸ Se tuskin pitänee paikkaansa. Sohkanen on luultavasti tarkoittanut Helsingin pitäjän punakaartia kokonaisuudessaan. Malmin suojeluskunnan kirjuri kertoi kesällä 1918 opettaja William Sippolalle, että esikunta on antanut noin 600 lausuntoa valtiorikosoikeuksille Malmin alueen punakaartilaisista. Kun kuolleista, kadonneista ja vapautetuista ei lausuntoja annettu, niin arvioin, että Malmin kaartissa oli

aseistettuja miehiä 900-1 000 henkeä. Käytännössä tämä merkitsee, että lähes kaikki Malmin seudulla asuneet työväestöön kuuluneet 17-50 -vuotiaat miehet olivat kaartin jäseniä. Lisäksi punakaartin muonituskomiteassa oli parisen sataa naista ja kymmeniä miehiä erilaisissa huoltotehtävissä. Naisia oli myös ensiaputehtävissä, mutta ilmeisesti ei lainkaan rintamalla ase kädessä. Mitään viitteitä tästä en ole löytänyt. Selma Tuominen mainitsi kyllä saaneensa pakomatkan aikana Riihimäellä aseensa, jonka oli luovuttanut pois Kouvolassa, mutta ei mitään taisteluihin osallistumisesta.¹⁹

Muita suuria kaarteja (yli 200 jäsentä) olivat Tikkurilan, Kottbyn (Käpylä-Oulunkylä) ja Pakilan punakaartit. Tikkurilan punakaartin viimeisimmässä varusluettelossa on 220 nimeä. Tikkurilalaisten lisäksi tähän kaartiin kuului miehiä Hakkilasta ja Hanabolestä (Koi-vukylä-Rekola). Korsossa²⁰ oli myös oma punakaarti, mutta se kuului Keravan punakaartin piiriin. Lähes täydellinen luettelo (242 nimeä) Tikkurilan punakaartin jäsenistä on julkaistu Viljo Sohkasen kirjasessa Tikkurilan punakaartin välskäri muistelee. Kottbyn punakaartissa oli huhtikuun alussa (7.4.) 225 jäsentä, joista 74 oli parhaillaan rintamalla.

Pienempiä kaarteja oli pitäjän länsiosissa Pitäjänmäellä, Hämeenkylässä (n. 70 miestä), Kaarelassa (15 miestä), Vantaalla (Vantaankosken ympäristön kylien kaarti) ja Seutulassa. Itäosassa pitäjää olivat Herttonäsin (74 jäsentä) ja Mellunkylän punakaartit. Mellunkylän kaartiin kuului miehiä myös Sotungista, Haku-

16. VRO 22/967, Aho Hjalmar Aleksander.

17. VRYO 5637, Winqvist Karl Viktor.

18. Viljo Sohkanen: Punakaartilaisen päiväkirja (Helsinki 1967).

19. VRO 107/424, Tuominen Selma Dagmar.

20. Tikkurilan punakaarti auttoi Korson kaartia radan vartiointissa.

21. Kaikki tiedot kaarteista ja jäsenmääristä Valtiorikosoikeuksien syyttäjän arkisto kansio Aä 427. (VA).

■ Näitä miehiä työväestö pelkäsi ja avoimesti vihasi: Helsingin pitäjän pohjoisen nimismiespiirin poliisikunta ensimmäisen maailmansodan aikana. Takarivissä vasemmalta Malmström, Arthur Packalen, Jarl Träskman, Adolf Olander, Richard Träskman, Hornborg, Sigfrid Forsström, Aaltonen ja tuntematon. Edessä vasemmalta Carl Ekholm, Holmström, Bruno Sjöblom, Blomqvist ja Fredrik Haupt. – Kuva Vantaan kaupunginmuseo.

nilasta, Westersundomista ja Vuosaaresta. Lisäksi oli Vanhankaupungin punakaarti, jossa oli 50-55 miestä.²¹ Valtiorikosoikeuksien tuomioluettelosta ja Helsingin pitäjän seurakunnan pääkirjan ja rikoskortiston sekä kuolleiden ja haudattujen kirjan perusteella voimme aukottomasti päätellä, että punakaartissa oli miehiä ja myös naisia pitäjän kaikilta kolkilta ja kaikista kylistä. Erilaisia työmiehiä, maatyöläisiä, renkejä, muonatorppareita, torppareita, näiden kaikkien poikia, tyttäriä ja vaimojakin, kaiken kaikkiaan lähes 2 000 henkeä.

SIVIILIT SODASSA

Vain harvoilla punakaartin jäsenistä oli takanaan jonkinlainen sotilaskoulutus, lähinnä vain iäkkäillä Suomen kaartin veteraaneilla, joiden armeijassa oloaika oli vuosikymmenten takainen. Jos joku osasi ampua oli taito saatu metsästyksen yhteydessä. Punakaartilaiset olivat kauttaaltaan siviilejä. Ampuma- ja äksee-rausharjoituksia pidettiin Tapanilan hiekkakuopilla, joen jäällä ja missä milloinkin. Tikkurilan kaarti harjoitteli Tikkurilan työväentalolla sisätiloissa. Onnettomuuksien estämiseksi kaartin esikunta katsoi parhaaksi antaa tiukan ”päiväkäskyn” harjoituksissa noudatettavista säännöistä. Latausliikkeitä ja ampumaharjoituksia sai tehdä vain salin poikkisuuntaan, ei pituussuuntaan. Liikkeet sai tehdä vain käskujen mukaan jne.²² Ainakaan pahempia onnettomuuksia kymmenien miesten ähellys sisätiloissa ei Tikkurilassa näytä aiheuttaneen. Sen sijaan Hämeenkylässä kaartin majapaikakseen ottamassa Hämeenkylässä kartanossa tapahtui

22. Tikkurilan kaartin esikunnan päiväkäskey. Vaps. 72a (VA).

kolme kuolonuhria vaatinut räjähdys illalla 3. päivänä helmikuuta. Lisäksi viisi kaartilaista haavoittui vaikeasti ja kuusi lievemmin. Selvyyttä räjähdysten syyhyn ei saatu. Sabotaaasia tietysti epäiltiin, mutta yhtä hyvin kyse saattoi olla räjähteiden huolimattomasta käytöstä.

Varsin vähän sotilaallista toimintaa muistuttavaa oli myös se tapa, jolla punakaartin yksiköt lähetettiin ja sijoitettiin rintamalle, pieninä joukkoina eri puolille maata. Malmin komppanioiden nimellä kulkeneet yksiköt koottiin pitäjän eri kaarteista. Ensimmäinen joukko lähti helsinkiläisten joukkojen mukana helmikuun alussa puhdistamaan itäistä Uuttamaata. I komppania helmikuun puolivälissä Viipurin koillispuolelle Pullilan ja Syvälahden kyliin. II komppania Tampereen taisteluihin. Rintamalla nämäkään yksiköt eivät toimineet yhtenä joukkona, vaan hajotettuna useampiin muutaman kymmenen miehen ryhmiin. Jo alunperin kaarteissa sovittiin vuorottelusta tai kierrätyksestä. Kottbyn (Käpylä) kaartin Pullilassa olleiden miesten kirjeestä voimme lukea, että kottbyläisten vahvuus oli 10 miestä ja että heidät oli ”luvattu vaihtaa aina kahden viikon välein”, mutta nyt ei vaihto ollut toiminut ja ko. osasto ollut paikalla jo noin kuukauden.²³ Vaihdoista ja lomalla olosta on mainintoja myös muiden kaartien papereissa. Vain osa kaartilaisista oli samanaikaisesti rintamalla, ainakin aluksi. Lisää väkeä lähetettiin rintamille pitkin kevättä, mutta yleensä muutama mies kerrallaan, jopa yksittäinkin sinne tänne, mutta pääosin kuitenkin I ja II komppanian vahvistuksiksi tai vaihtajiksi.

Viimeinen suurempi joukko koottiin maaliskuun lopulla yritettäessä murtaa valkoisten Tampereen piiritystä. Kivääri käteen ja rintamalle. Monet kertoivat myöhemmin kuulusteluissa ja oikeudessa, että olivat olleet ketjussa ja ammuskelleet ilmaan ilman että vihollisesta

olisi näkynyt jälkeäkään. Vaikka tällainen kertomus, jossa omaa osallisuutta pyritään vähättelemään onkin kuulustelutilanteessa ymmärrettävää, saattoi se monen kohdalla olla täyttätöitä. Toisaalta on myös näyttöjä erittäin kiihkeistä yhteenotoista, jolloin on oltu selkeä seiniä vasten kuten piiritetyssä Tampereella tai perääntyäessä Lahteen.

SIPOON-PELLINGIN TAISTELU

Sodan toisella viikolla sunnuntaina 4. helmikuuta Malmille koottiin suurempi joukko Helsingin ja Malmin punakaartin miehiä itäisen Uudenmaan puhdistamiseksi valkoisten joukoista. Malmilaisia lienee ollut mukana parisen sataa, Malmin I komppania. Osa joukosta koukkasi Keravan kautta Sipooseen, osa lähti suoraan Malmilta Hindsbyttä kohti. Sipoosta joukko jatkoi Porvooseen ja edelleen valkoisten joukkoja takaa-ajoen Pellingin saareen. Ennen Pellinkiä ei suurempia yhteenottoja ollut, varovaista ammuskelua vain valkoisten väistyessä suosiolla. Saaresta ei enää voinut perääntyä, joten jäällä, metsissä ja kallioilla käytiin ensimmäinen tosi koitos. Rintaman molemmilla puolilla oli Helsingin pitäjän miehiä. Valkoisia, Helsingin ”Viheriää” pataljoonaa nimittäin johti nuori, vasta 21 vuotias Väinö Petrelius. Sunnuntaina 11.2. taistelut laantuivat, osa valkoisista pääsi pakenemaan jäitä myöten, osa antautui. Malmin kaarti palasi voittajana kotiin tuoden mukanaan runsaasti Sipoon talollisilta pakkoluovutettuja elintarvikkeita.

VIIPURIN RINTAMALLA

Helmikuun puolivälissä Sipoossa ja Pellin-

23. VapS 117a. (VA).

gissä taistellut Malmin I komppania lähetettiin Viipurin koillispuolelle Antrean (Kavantsaaren) rintamalle Pullilan ja Syvälahden kyliin. Suurimmillaan Malmin komppaniaksi nimeytyssä yksikössä oli Pullilan rintamalla maaliskuun lopulla 250 miestä.²⁴ Kaikki eivät olleet Malmilta, joukossa oli miehiä pitäjän muista osista, ainakin Käpylän, Pakilan ja Vantaan kaarteista. Syvälahden kylässä oli miehiä lähinnä Tikkurilan, Hämeenkyllän ja Vantaan kaartista.²⁵ Sen vahvuudesta ei ole yksityiskohtaisia tietoja. Pullilassa käytiin lähinnä asemasotaa ja ammuskelua maaliskuun lopulle saakka, mutta sen jälkeen kiivaita taisteluja huhtikuun lopulle. Huhtikuun alussa osa Malmin komppanian miehistä (n. 100) palasi Malmille lomalle. Viimeinen merkintä Pullilan rintamapäiväkirjassa on 24 huhtikuuta: ”aamuyöstä kiivasta tulta, kaikki sotilaamme ketjussa.” Erillisen päivälistan mukaan Malmin komppanian vahvuus oli tuolloin 66 miestä, joista rivissä oli 51, kuularuiskumiehinä 8 ja kuormastossa 7. Pian tämän jälkeen punaiset peräytyivät Viipuriin, jossa myös Malmin ja Tikkurilan komppanioiden miehet laskivat aseensa. Pieni osa heistä pääsi pakenemaan laivoilla Pietariin. Paljon useampi teloitettiin heti ja toista sataa jäi vankileiriin.

Viljo Sohkanen mainitsee 11 Viipurissa ammuttua Tikkurilan kaartin jäsentä nimeltä. Hänen luettelostaan ei käy ilmi ammuttiinko miehet heti valtauksen päätyttyä vai vasta myöhemmin toukokuussa. Malmin nimismiehen Ernst Sohmanin 28. toukokuuta Viipurin vankileirin komendantille lähettämässä kirjeessä on mainittu nimeltä 42 kaartilasta ”ansioineen”. Miehet olivat Hämeenkyllästä, Seutulasta, Tikkurilasta, Sotungista, Metsäkyllästä, Hanabölestä, Vantaalta, Ruskeasannasta ja Fastbölestä. Apulaisnimismies Frans Haupt laati luultavasti samanlaisen listan pitäjän muiden kylien osalta, mutta sitä en ole löytänyt.

TAMPEREEN TAISTELU

Maaliskuun 12-13. päivien tietämällä lähti Malmin II komppania kohti Tamperetta. Joukon suuruutta on hieman vaikea arvioida, mutta luulisin Tampereen kautta rintamalle lähteneen noin 200 miestä. Malmilaisten lisäksi komppaniassa oli miehiä ainakin Seutulan ja Kaarelan kaarteista. Osa joukosta (n. 100) sijoitettiin Ruoveden Pohjan kylään ja loput Vilppulan rintamalle torjumaan valkoisten pohjoisesta tulevaa hyökkäystä. Myöhemmissä kuulusteluissa kaartilaiset muistelivat olleensa Ruoveden Pohjan kylän lisäksi Väärinmajalla, Hyyrylässä, Metsäopistolla (Hyytiälä) ja Korkeakoskella ja toiset Vilppulassa, Lylyssä ja Korkeakoskella. Pitäisin ilmoituksia paikkakunnista luotettavina, koska syytä valehteluun ei ollut, jos rintamalla olo yleensä myönnettiin ja toiseksi tuskin miehet olisivat tunteneet tai kenneet nimeämään mainittuja kyliä, jos eivät olisi siellä olleet. Valkoisten murrettua rintaman sivustan Lylyssä kahakointi muuttui punaisten joukkopaoksi Tampereelle. Malmilaisten kertomukset kuulusteluissa kertovat samaa, Korkeakoskelta mentiin Oriveden kautta Tampereelle miten vain nopeammin päästiin.

Heikki Ylikangas mainitsee uudessa kirjassaan Tie Tampereelle, että Kallenaution kylän luona käydyssä taistelussa olisi Malmin komppanian 76 miestä joutunut saarretuksi, antautuneet ja tulleet ammutuiksi. Komppanian päällikkö oli ampunut itsensä.²⁶ Suoraa vahvistusta näille tiedoille en ole löytänyt. Malmin II komppanian päällikkö muurari Aret

24. Pullilan rintamapäiväkirja 23.3-24.4.1918. Vaps, Antrea 3. (VA).

25. esim. VRO 70/619 ja 680, Alen Aarne Oskar, Vantaan kaarti ja VRYO 26307, Manninen Lauri August, Hämeenkyllän kaarti.

26. Heikki Ylikangas: Tie Tampereelle, s. 183 (Helsinki 1993).

■ *Itäisen Uudenmaan taistelut ke-
vällä 1918.*

ta”. Lappalainen kuvaa Tampereen sekasortoista tilannetta:

kaupunki ”oli täynnä hajalleen joutuneita komppanioita, joiden miehet etsivät toisiaan, pitivät kokouksia, syyttivät piiriesikuntaa, rintamaesikuntia ja omia päälliköitään ja vaativat lomalle pääsyä. Useat helsinkiläiset ja turkulaiset osastot lähtivät mitään kyselemättä heti Tampereelle päästyään suoraan kotiin.”²⁷

Tampereelle jääneet Malmin II komppanian miehet lähetettiin ensin kaupungin länsipuolelle Siuroon valkoisten läntisiä joukkoja vastaan. Siuron taistelun yhteydessä komppania hajosi toisen kerran. Pääjoukko palasi piiritettyyn kaupunkiin ja osallistui sen puolustukseen pienempinä ryhminä eri puolilla kaupunkia. Toinen pienempi joukko, noin 25 miestä perääntyi Karkun, Tyrvään ja Urjalan kautta Toijalaan. Tampereelle jääneet taistelivat piiritetyssä kaupungissa pieninä ryhminä. Vangiksi jääneet kertoivat olleensa Kalevankaalla, Ryssän kirkon luona, hautumaalla, Pispalassa, Hatanpäässä, Näsijärven rannalla, Mustalahdessa, Sorinahteella. Vangiksi Tampereella jäi useita kymmeniä pitäjäläisiä, moni on merkitty myös kaatuneeksi tai kadonneeksi. Sitä, kuinka moni heistä joutui taistelujen tauottua teloitetuksi, on tuskin mahdollista luotettavasti selvittää.

VETÄYTYMINEN LAHTEN

Tampereen auttamiseksi punaisten puolen johto kokosi nopeasti Helsingistä ja sen ympäristöstä sekä Turusta joukkoja Toijalan pohjoispuolelle Vesilahteen ja Lempäälään. Vesilahdessa oli joukkoja Helsingin pitäjän länsiosien kaarteista, ainakin Pitäjänmäeltä ja Kaarelasta.²⁸ Kaarelan kaartin päällikön Evert Laitisen mukaan rintamalle lähdettiin 31.3.-1.4. välisenä yönä. Malmin ja Pakilan kaartien osia oli puolestaan Lempäälässä. V. Kosken mukaan Lempäälän rintamalla

”rautatie- ja Lipon välisellä alueella olivat seuraavat komppaniat: Fredriksbergin (Pasila) rautatieläiskomppania, Pakinkylän (Pakila), Maarian, Vähä-Heikkilän (molemmat Turusta), Malmin ja Helsingin putkityöläisten komppaniat sekä Helsingin hyökkäyskomppania”, jotka panssarijunan tukemana hyökkäsivät Lempäälän aseman ja Mattilan pysäkin luona kohti Tamperetta.²⁹

Sinänsä V. Kosken tiedot lienevät oikeita. Moni Malmin kaartin jäsen kertoi kuulusteluissa olleensa Lempäälän rintamalla ja taisteluissa Lipoon kylässä ja Mattilan rautatiepysäkin luona. Komppania nimitys on silti Malmin ja Pakilan kaartilaisien osalta turhan juhlallinen nimitys. Kyse oli pienemmistä ja hätäisesti kootuista joukoista, joiden taistelutahto ja -kyky ei ollut enää tuossa vaiheessa kovin suuri. Halukkuus lähteä rintamalle tai yleensä edes kaartiin kuuluminen oli maaliskuun lopulla jo selvästi vähentynyt. Tamperetta ei kyetty auttamaan ja pian oli edessä lopullinen perääntyminen ja antautuminen Lahdessa. Kuulustelupöytäkirjoista voimme seurata Lempäälästä ja Vesilahdelta lähteneiden perääntymistä ja osallistumista punaisten perääntymistaisteluihin pieninä ryhminä Valkeakoskella, Hattulassa ja Hauholla ja toisten kohdalla Hämeenlinnan kautta Lammille molempien reittien johtaessa lopulta antautumiseen Lahden edustalla 28.4.-1.5. välisenä aikana.

MALMIN-TIKKURILAN TAISTELU

Osa Pullilan rintamalla olleista Malmin I komppanian miehistä lähti hieman omatoimi-

-
27. Jussi T. Lappalainen: Punakaartin sota osa 2 (VAPK Helsinki 1981) s. 119.
28. VRYO 25578, Laitinen Evert.
29. A. Halonen (toim.): Suomen luokkasota – historiaa ja muistelmia, s. 165. Amerikan suomalaisten sosialististen kustannusliikkeiden liitto, Wisconsin, 1928.

sesti lomalle huhtikuun alussa. Lomaa he eivät ehtineet Malmilla pitämään. Joukko koottiin kiireesti saksalaisia vastaan Espoon Leppävaaraan. Samanaikaisesti osa Saksan Itämeren divisioonan joukoista eteni Vanhaa Kuninkaan-tietä myöten Helsingin pitäjän Kirkonkylää kohden. Sinne he ehtivät aamulla 12. huhtikuuta ja ryhmittäytyivät hyökkäykseen tarkoitukseensa vallata Malmi ja Tikkurila sekä saartaa Helsinki pohjoisen puolelta ja katkaista pääraita. Hyökkäys Tikkurilaan alkoi aamupäivällä. "Vastarinta keskittyi Tikkurilan kylään ja asemalle. Asemalla oli varmistamassa panssarijuna; lisäksi sinne tuli taistelun kestäessä evakuointi- ja avustusjunia sekä Helsingin että Hyvinkään suunnalta. Tikkurilan puolustus oli pääasiassa juuri linjaan hälytettyä täysin kokeamatonta paikallisjoukkoa. Kun saksalaisten kirkikomppania hyökkäsi, punaiset joutuivat omien kotipihojensa ojissa konekiväärien ja pistinten lähes avuttomiksi uhreiksi. Ainoa joka saksalaisia jonkin aikaa pidätteli, oli panssarijuna pikatykkeineen. Kun se muiden junien tavoin lähti pohjoiseen, saksalaiset miehittivät Tikkurilan klo 14.45."³⁰

Saksalaisten tulo yllätti myös malmilaiset pahan kerran. Aina Toivosen muistelmista voimme lukea kuvauksen päivän tapahtumista. Hän oli aamulla lähtenyt Tapanilassa Pekka Lappalaisen lihakauppaan jonottamaan ruokatarvikkeita:

"yhtäkkiä kaupan eteen ryntäsi lähettipoika hevosella ratsastaen ja huutaen: Hei Pekka puoti äkkiä kiinni ja Malmille, saksalaiset ovat kirkonkylässä. Paikalla syntyi aikamoinen kohu, sillä saksalaisten tuloa oli pelätty kuin maailmanloppua. Minäkin lähdin kiireesti kotiin. Radan yli mennessäni huomasin, että punaisten panssarijuna ajoi Malmin ja Tikkurilan väliä edestakaisin. Saksalaiset painuivat Puistolaa kohti. Tikkurilan punakaartilaiset levittäytyivät ratapenkan Tikkurilan puoleiseen päähän ja Malmin hätäisesti kootut vähät kaartilaiset (pääosa malmilaisista oli Leppävaarassa – RP) tänne Puistolaa puoleiseen päähän. Siinä käytiin Tikkurilan taistelu. Miehiä kaatui;

meni Pekka Lappalainen, meni lähettipoika hevosineen ja meni paljon muita, jotka sitten kuljetettiin Puistolaa Elannon lähetyksillä olleelle tyhjälle palstalle. Siellä omaiset kävivät tunnistamassa omansa. Ylivoiman edessä punaiset saivat perääntyä, tikkurilalaiset vetäytyivät Tikkurilaan ja joutuivat siellä vangituiksi. Malmilaiset lähtivät pakenemaan Porvoontietä itään päin. Pakokauhu oli vallalla, kerrottiin Porvoontien olevan täynnä pakolaisia."³¹

Uusi Suometar kertoi 18.4. Tikkurilan taistelun olleen vain laukausten vaihtoa. Varsinaista taistelua ei ollut syntynyt. Kuitenkin pelloilta oli löydetty 38 punaisen ruumiit ja "metsiköihin kaatuneiden lukumäärästä ei vielä ole tietoa". "Sammalmäkeläinen" mainitsee saksalaisten tulen tappaneen "kymmeniä" Fastböleen pakenijoita. Lappalaisen esittämän saksalaisarvion mukaan punaiselta puolelta olisi kaatunut peräti satakunta miestä ja vankeja oli saatu puolen sataa. Saksalaisten omat tappiot olisivat olleet vain kaksi kaatunutta. Myös Uuden Suometaren mukaan saksalaisten tappiot olivat kaksi kaatunutta. Toisen olisi ampunut puhelinkeskusta hoitanut nainen Tikkurilassa. Toista ampui selkään ojassa piilotellut nainen Malmilla. Naisten "verenhimoisuuden" korostaminen oli osa mielikuvien luomista punaisista raivottarista, raakalaisista, jotka eivät enää oikeastaan olleet ihmisiäkään, pikemminkin petoja, naarassusia. Uuden Suometaren "tiedot", joihin ei ole suuremmin luottamista, ovat tältä osin jo sodan aikana syntynyttä tarinaa, folklorea.

Osa malmilaisista oli ehtinyt pakenemaan junalla Keravalle. Arvid Bärlund kertoi lähteneensä "Frans Malmin ym. kehotuksesta 12.4. Malmilta junalla, jossa oli osaksi pakolaisia ja muonituskomitea".³² Ilmeisesti myös Malmin kaartin esikunta pakeni samalla junalla, koska

30. Jussi T. Lappalainen: Punakaartin sota osa 2, s. 178-179.

31. Tapanilan Työväenyhdistys 75 v., s. 13.

32. VRO 84/136, Bärlund Arvid William.

sen jälkeen ei jäänyt mitään papereita. Keravalle päätyivät myös Porvoontietä paenneet malmilaiset, joihin yhtyi suurehko joukko pitäjän itäisistä (Herttoniemi, Mellunkylä, Sotunki) ja pohjoisista osista (Hakunila, Rekola) lähteneitä pakolaisia. Keravalta joukko jatkoi Riihimäelle ja jakaantui siellä. Kuormasto ja pakolaiset jatkoivat maanteitse Lahteen ja jäivät siellä vangiksi. Kaartilaiset vetäytyivät ratakka myöten Lahden ja Kouvolan kautta Kotkaan. Itäänpäin ei enää voinut perääntyä Viipurin jouduttua valkoisten käsiin.

Lahden ja Kouvolan välillä taisteltiin Uudessakylässä ja Nastolassa saksalaisten Loviisassa maihin noussutta osastoa vastaan. Kotkassa malmilaiset ehdivät vielä mukaan Ahvenkoskelle saksalaisia vastaan. Siellä antautumisneuvotteluja saksalaisten kanssa johti Juho Kaven, Malmin vallankumousoikeuden puheenjohtaja, pitäjän punaisen valtuuston varapuheenjohtaja ja köyhäinhoitohallituksen puheenjohtaja, vasta 24-vuotias Sunnuntaipalstoilla asunut kirvesmies. Viimeiset Helsingin pitäjän punakaartilaiset antautuivat Kotkassa 5. toukokuuta. Taistelu oli päättynyt. Muutamat tosin yrittivät vielä palata pitkin metsiä kotiinsa ja toiset vaeltaa itäänpäin. Vangitsemispaikat vaihtelivat itäisen Uudenmaan ja Virolahden välillä.

Pitäjän länsiosien (Pitäjänmäki, Kaarela, Seutula, Vantaa, Hämeenkylä) paikalla olleet kaartilaiset eivät ehtineet pakoon itäänpäin. He hajaantuivat saksalaisten tullessa Vihdin, Nurmijärven ja Tuusulan puolelle metsiin ja tuttuihin taloihin, josta vähitellen tultiin esiin huhti-toukokuun aikana. Ilmeisesti tällaisista piilottelijoista oli kysymys työmies Viktor Verner Raidan, Lapinkylästä ja seppä Oskar Ferdinand Ahlforsin, Veromiehenkylästä, tapauksissa. Molemmat miehet ammuttiin Vihdissä toukokuussa 1918 ”tuomioistuimen päätöksellä”.³³ Vihdissä ei ollut vankileiriä tai valtiori-

kosoikeustuomioistuinta, joten kyseessä on täytynyt olla ns. kenttätuomioistuin, jossa oikeutta jakoi paikallinen suojeluskunta. Hämeenkylläläinen Lauri Manninen puolestaan piileskeli metsissä heinäkuulle saakka. Hänet paikallinen suojeluskunta pidätti 11.7. isänsä mökistä Mäkkylästä, jonne Lauri oli samana päivänä saapunut.³⁴

Olen edellä kyennyt käymään nimi nimeltä läpi kaikki ns. punaisen terrorin uhrin Helsingin pitäjän alueella. Vain kolmen henkilöllisyys jäi epäselväksi. Ns. valkoisen terrorin uhreja oli noin 500. Yli kaksikymmentä punaista jokaista valkoista kohti. Hammurabin laki silmä silmästä hammas hampaasta toteutui raskaamman jälkeen. Kaikkia kaatuneita, teloitettuja, kadonneita tai vankileireillä nälkään ja tauteihin kuolleita ei voi tässä edes lueta, saati yksityiskohtaisesti tehdä selkoa kuolintilanteesta. Kyse ei ole vain tilanpuutteesta, vaan siitä yksinkertaisesta syystä, ettei täydellistä luetteloa ole vielä tähän päivään mennessä laadittu.

VALKOISEN MIEHEN TAAKKA

Professori Heikki Ylikangas on esittänyt (HeSa 24.8.1993), että lopultakin 75 vuoden kuluttua itse tapahtumista selvitettäisiin perin pohjin punaisten puolella kaatuneiden, kadonneiden, teloitettujen ja vankileireillä kuolleiden määrä ja kuolintapa. Hänen mielestään asiaa on jo salailtu riittävän kauan. Kyse ei ole vain akateemisesta mielenkiinnosta saada tietää mitä tapahtui. Ylikankaan mielestä 75 vuotta pinnan alla vaivannut trauma, salailusta johtuva valkoisen miehen taakka tulee poistaa. Sitä ei voida poistaa yrittämällä unohtaa tapah-

33. Helsingin pitäjän seurakunnan kuolleiden kirja.

34. VRYO 26307, Manninen Lauri August.

tunut. Helsingin pitäjän punakaartilaiden kohtaloiden epäselvyydet puoltavat nähdäkseni Ylikankaan näkemyksiä.

Kokonaisselvityksen puutteessa on tyydyttävä arvioon ja esimerkkeihin.

PUNAISET UHRIT – TERRORITILASTO

”Niinkuin jo Viaporissa kerrottiin on malmilaisia ammuttu ja ammutaan vieläkin. Kaikki malmilaiset punakaartilaiset ovat kovasti vihattuja... Ei ole moni Malmin kaartilaisista säilynyt hengissä, vaikka niitä niin paljon oli. Joitakin on säilynyt siten, että eivät ilmoittaneet kuulusteluissa Malmilla asumisesta mitään.”³⁵

1920-luvun alussa Sosialidemokraattisen puolueen toimesta kerättiin ns. terroritilasto, johon merkittiin eri tavoin surmansa saaneet punakaartilaiset. Helsingin pitäjän luettelossa on kaikkiaan 347 nimeä. Heistä 25 on merkitty kadonneiksi, taisteluissa kaatuneiksi 61, vankileireillä kuolleiksi 149, vankileiriltä päästyään kuolleiksi 10, teloitetuksi taistelujen päätyttyä 124 ja teloitetuksi oikeuden päätöksellä 4. Terroritilasto on kuitenkin varsin puutteellinen johtuen siitä, että se laadittiin Helsingin seudulla Työväen avustusjärjestöille tulleiden anomusten perusteella. Olen löytänyt useita kymmeniä Malmin seudulla asuneita teloitettuja tai vankileireillä nälkään ja sairauksiin nääntyneitä, joiden nimet puuttuvat em. terroritilastosta. Pikainen Helsingin pitäjän seurakunnan kuolleiden kirjan silmäily osoittaa, että myös muissa kylissä on runsaasti sodan seurauksena kuolleita, joita ei ole kirjattu terroritilastoon.

Ehkä parhaiten tilanne tunnetaan Tikkurilan osalta. Viljo Sohkanen laati tovereidensa avustuksella luettelon Tikkurilan kaartin jäsenten vaiheista. Sen mukaan surmansa saaneita ja kadonneita oli yhteensä 79. Terroritilastossa

on vain 31 nimeä Tikkurilasta. Tosin kaikkien kohdalla ei ole merkitty osoitetta tai kylän nimeä lainkaan, mikä tietysti haittaa arviointia. Olen itse perehtynyt tarkemmin Malmin punakaartin tilanteeseen ja arvioinut, että terroritilastoon merkityistä noin 250 olisi Malmin, Tapaninkylän, Tapanilan, Pukinmäen ja Puistolalan alueelta ja että uhrien kokonaismäärä Malmin seudulla nousee varovaisestikin arvioiden yli 300:n.

Tarkan luvun selville saamista vaikeuttaa myös se, että varsinkin pääradan varren esikaupungeissa (Käpylä, Oulunkylä, Pakila, Malmin seutu ja myös Tikkurila) asuneet olivat kirkonkirjoilla hyvin monessa seurakunnassa. Osa Helsingin pitäjässä, useimmat jossakin Helsingin kuudesta evankelisluterilaisesta seurakunnasta, jokunen Helsingin ortodoksisessa seurakunnassa ja melko monet nuoret ja perheettömät miehet hajallaan ympäri Suomea. Moni oli saattanut asua perheellisenäkin useamman vuoden Malmilla, mutta kirkonkirjat olivat yhä kotipaikkakunnalla. Näin kirkonkirjojenkaan avulla ei ole mahdollista saada selville kaikkia kuolleita. Otan yhden esimerkin. Herman Markkanen perheineen muutti Porvoon maalaiskunnasta Malmille ensimmäisen maailmansodan aikana. Kirjat jäivät Porvoon maalaiskuntaan. Porvoon maaseurakunnan kirkonkirjasta voi lukea, että isä Hermanin ”sanotaan kuolleen Viaporissa 3.8.1918” ja että poikansa Oskar Markkasen ”sanotaan kuolleen Malmilla 13.4.1918”. Isä Markkanen ja hänen kolme poikaansa kuuluivat Malmin punakaartiin. On puhdas sattuma, että sain selville heidän kohtalonsa.

On todennäköistä, että aivan tarkkaa lukua teloitetuista Helsingin pitäjän punakaartilaisista ei koskaan saada selville. Malmin ja Tikkurilan selvittelyjen perusteella voisi kui-

35. Viljo Sohkanen: Punakaartilaisen päiväkirja.

tenkin arvioida, että kaikenkaikkiaan Helsingin pitäjän alueella vuonna 1918 asuneista ja punakaartin toimintaan siellä osallistuneista kuoli sodan seurauksena noin 500 henkeä. Viljo Sohkasen laskelmien mukaan Tikkurilan alueen väestöstä kuoli vuoden 1918 sodassa 5,6%, kaikki punaisten puolelta. Vertailuna hän esittää sen, että Vantaan alueen väestöstä kuoli vuosien 1939-1945 sodassa 1,7%.

Nuorin kuolleista oli todennäköisesti tikkurilalainen Paavo Einar Vahlberg. Hän kaatui tai tuli ammutuksi Tikkurilassa 12.4. kotiaan puolustaessaan. Kirkonkirjan mukaan hän oli syntynyt 23.4.1903 ja oli siten 14 vuoden 11 kuukauden ja 19 päivän ikäinen kuollessaan. Kuolleiden joukosta löytyy myös monia 1903 syntyneitä eli 15-16-vuotiaita nuorukaisia, esimerkiksi Torsten Löfström ja Wilhelm Terhonen molemmat Tapanilasta. Torsten ei ollut vielä ehtinyt täyttää 16 vuotta, kun hän kuoli Tammisaareissa 31. heinäkuuta nälkään tai sairautteen. Wilhelm teloitettiin Hämeenlinnassa 20. toukokuuta. Hän oli tammikuussa 1918 täyttänyt 16 vuotta. Vanhin uhreista lienee Johan Tupala Tuomarinkylästä. Hänen ”sanotaan kaatuneen Lahdessa 13.4.1918”, 59 vuoden ikäisenä.

VÄLITTÖMÄT TELOITUKSET

Kuten Tampereen ja Viipurin niin myös Malmin-Tikkurilan taistelujen jälkeen teloitettiin välittömästi joitakin kaartilaisia. Helsingin pitäjän kirkonkirjasta (kuolleiden kirja) löytyy 7 miestä, joiden kohdalle on merkitty ”arbuserat”, teloitettu 13-15. huhtikuuta 1918. Muiden 14 kohdalla lukee ”stupat” eli kaatunut taistelussa. Pitäjän seurakunnan kuolleiden kirjassa on kuitenkin mainittu vain seurakunnan omat jäsenet, ei muiden seurakuntien jäseniä (esimerkiksi edellä mainittua Oskar Markkasta).

Sohkasen mukaan Tikkurilan kaartin jäsenistä kuoli Tikkurilan taistelun yhteydessä 11.³⁶ Sohkasen luettelossa on 6 sellaista nimeä, jotka puuttuvat pitäjän seurakunnan kuolleiden kirjasta. Terroritilaston mukaan pitäjän alueella teloitettiin taistelujen tauottua yhteensä 20 henkilöä. Poimin muutaman esimerkin: Jokivirta, luovutettu saksalaisille ja murhattu Malmilla, Nestor Lahtela, ammuttu kotinsa lähellä Fastbölessä, Lehtinen Sulo, murhattu Helsingin ja Malmin välillä 14.4. 1918. Tietoja yhdistelemällä päätyisin siihen, että pitäjän alueella kuoli 11-15. huhtikuuta taisteluissa ja taistelujen jälkeen 30-40 punaista. Heistä noin puolet kaatui taistelujen aikana, lähinnä Tikkurilassa. Edellä olleet Uuden Suomettaren ja saksalaisten arviot lähes sadasta kaatuneesta ovat siten voiton huumassa esitettyjä liioitteluja.

Helsingin pitäjän toisella laidalla Huopalahdessa teloitivat saksalaiset heti taistelujen tauottua 48 vangiksi saatua punakaartilaista kostoksi kovasta vastarinnasta. Teloitetut on haudattu nykyisen Pohjois-Haagan metsään ja haudalla on muistomerkki.

PUNAKAARTILAISTEN ETSINTÄ

”Nämä (suojeluskuntalaiset) kiertelevät talosta taloon ja mökistä mökkiin. Vangitsivat kaikki, jotka ovat olleet työväen järjestötoiminnassa mukana, miehet, naiset ja alaikäisetkin, keittiöväkeä myöten. Useita on umpimähkään ammuttu niin kuin talvella Varkaudessa. Malmilla lähellä Mosabackaa Puustellin metsässä ammutaan jatkuvasti. Se kuuluu Malmin alueeseen, jonka valkokaartilaiset ovat aivan villoina, mutta se onkin ruotsalainen. Eivät säästä

36. Viljo Sohkanen: Tikkurilan punakaartin välskäri muistele, s. 42-48. Omakustanne, Helsinki 1987.

muuta kuin ne, joilla on ruotsalainen nimi ja ovat ruotsin kielen taitoisia”.³⁷

Vaikka lähes kaikki taisteluihin osallistuneet punakaartilaiset olivat poissa paikkakunnalta riitti ensin saksalaisilla ja paria päivää myöhemmin suojeluskunnalla ja poliiseilla töitä. Voi sanoa, että kesäkuun puoliväliin mennessä, jolloin viimeiset pidätykset tehtiin, oli Helsingin pitäjä kammattu moneen kertaan tiheällä kammalla. Jokainen kaartissa vartiomiehenä tai vaikka vain työkompaniassa ollut tai jollakin tavalla punaisen vallan hyväksi työskennellyt oli tutkittu ja lähes aina lähetetty myös vankileirille odottamaan valtiorikosoikeuden käsittelyä. Pelkkä epäily tai nimetön ilmianto riittivät pidättämiseen ja useamman kuukauden mittaiseen vankileirillä virumiseen.

Pidätykset tapahtuivat pääosin kahdessa erässä. Ensimmäinen pidätysaalto pantiin toimeen kahden ensimmäisen viikon kuluessa, toinen toukokuun 16. päivän jälkeen. Pidätettyjen, vankileireillä olleiden ja tuomion saaneiden kokonaismääristä ei ole varmoja lukuja. Joka tapauksessa se on selvästi suurempi kuin kuolleiden lukumäärä, sen voi todeta jo kirkonkirjaa selailemalla. Vankileireille vietyjen lukumäärä oli varovaisestikin arvioiden noin tuhat henkeä.

PUUSTELLIN METSÄN TELOITUKSET

15. toukokuuta puolenyön tietämällä ammuttiin Tapanilassa vartiopaikalleen matkalla ollut suojeluskuntalainen, maanviljelijä Karl Lindström. Ampujaa ei saatu selville. Uuden Suomen uutisen mukaan Lindström oli ammuttanut itse ensin. Malmin työväestön perimätiedon mukaan kyse olisi ollut suojeluskuntalaisen keskinäisestä ampumisesta, jopa rakkausjutun selvittelystä. Joka tapauksessa ampumistapauksen seuraukset olivat seudun työväes-

tölle järkyttävät. Uuden Suomen mukaan suojeluskunta saarsi yöllä 1.30 Mosabackan ja vielä samana yönä vangittiin 35 punakaartilaista. Aamulla pidätyksiä jatkettiin:

”Eräänä iltana isäni kertoi, ettei hän ollut koko päivänä päässyt työhön, koska häntä oli pidetty Malmin poliisikamarilla. Aamulla oli pidätetty kaikki ensimmäisellä junalla menijät Puistololan, Tapanilan, Malmin ja Pukinmäen asemilta. Malmin poliisikamarilla heitä oli koko päivän kuulusteltu edellisenä iltana tapahtuneen suojeluskuntalaisen murhan vuoksi. Muut päästettiin vapaaksi, mutta joukosta valittiin 9 ja vielä Puustolasta kotoaan haettiin yksi, jotka kaikki seuraavana yönä ammuttiin Tapanilan Puustellin metsässä.”³⁸

Uusi Suometar vaikenä teloituksista. Lehti mainitsi vain, että syylliseksi tekoon epäiltiin ”muuatta Lehosta” ja että ”selvisikin raskaita todistuksia häntä vastaan.” Ammuttuja oli kuitenkin useampia. Tästä on muitakin todistuksia kuin Aina Toivosen muistelu. Tapahtumasta on useita eri versioita, joissa ammuttujen lukumäärä vaihtelee 5-15 välillä. Joissakin niistä esiintyy myös yksi pakoon päässyt, joka on vasta vuosia myöhemmin uskaltanut kertoa tovereidensa kohtalosta. Nämä tarinat edustavat punaista tarinaperinnettä. Terroritilastossa on mainittu viisi miestä, jotka on ammuttu Siltamäen metsässä toukokuussa 1918. Vielä varmempi tieto saatiin joulukuussa 1971, kun Puustellin metsän haudasta löytyi ”vielä seitsemän kokonaista luurankoa ja lisäksi erillisiä luita”. Vainajien jäännökset haudattiin Malmin hautuumaan punaisten joukkohautaan.³⁹

Vaikka ampuminen tapahtui Tapanilassa, ei toinen pidätysaalto koskenut vain Malmin ympäristöä. Valtiorikosoikeuden syyttäjän ar-

37. Viljo Sohkanen, em. teos.

38. Tapanilan Työväenyhdistys 75 v. Anna Toivosen muistelmia.

39. Ennen ja jälkeen 1918, s. 143. Vuoden 1918 Kansalaisseuran muistomerkkiyhdistys. Pori 1972.

kistosta löytyy nimismies Ernst Sohlmanin 17. toukokuuta päivätty passitusmääräys, jolla Helsinkiin lähetettiin 11 miestä ja naista Riipilästä, Martinkylästä, Hanabölestä, Metsäkyllästä, Nissbackasta ja Sotungista.

KOSTAJAT LIIKKEELLÄ

Veri vaati lisää verta. Lindströmin öinen murha tai tappo aiheutti pelon aallon valkoisten keskuudessa Malmilla ja Tapanilassa.

”Kylämme on nyt tarkastettu, mutta vielä löytyy olioita, jotka ovat ajatuksiltaan ja teoiltaan täysin punakaartilaisien veroisia”. Lindströmin murha kertoo ”siitä parjausten ja uhkausten kukoistavasta ruusupensaasta, jota Malmin seudun punakaartilaisien vaimot ja lesket ja ystävät kasvattivat”.

”Odottakaa kaksi viikkoa” näin oli ”Sammalmäkeläinen” (joka ei uskaltanut ilmoittaa nimeään), kuullut monen punalesken ja kaartilaisen vaimon jupisevan. Erityisesti pelättiin sitä, että vankileireiltä vähitellen vapautettaisiin kostonhimoisia kaartilaisia. 16.5. jälkeen pidätettiin todellakin monia punakaartilaisien vaimoja, leskiä ja ystäviä. Mutta vielä pahempaa jälkeä tekivät Malmin poliisit ja suojeluskunnan eri vankileireihin lähettämät ”tutkija-

ryhmät”, joiden tarkoituksena oli estää mahdollisimman monen kaartilaisen paluu. Tehdä heidän kohdallaan ”lopullinen ratkaisu”. Ryhmien matkoista on joitakin tietoja. Nimismies Ernst Sohlman mainitsee kirjelmässään 19.9. 1918, että hän lähetti useita kertoja piirinsä poliisijaa eri vankileireihin etsimään ja kuulustelemaan paikkakunnan punakaartilaisia. Malmin nimismiespiirin ilmoitusdiarista voidaan lukea, että 25.5.1918 jätti poliisi Werner Åhlgren laitokselle 48 000 mk (ja viallisen 500 mk:n setelin), jotka hän oli ottanut 23.5. Kotkassa vangituilta punaisilta, maalari Onni Wallinilta (19 000 mk) ja työmies Hugo Koskiselta (29 000 mk) ja joiden arveltiin olevan kunnan rahoja.

Poliisien käynnit osuivat yksiin eri vankileireissä toukokuun lopulla tapahtuneiden teloitusten ja katoamisten kanssa. Uhreina olivat erityisesti malmilaiset, mutta joukkoon mahtui myös muita pitäjäläisiä. Mainitun diaarimerkin mukaan Malmin poliisit olivat Kotkassa teloitusten tapahtuessa ja he olivat myös tavanneet teloitettuja ja kuulustelleet heitä. Teloitukset eivät siten voineet tapahtua heidän tietämättään ja todennäköisesti he myötävaikuttivat asiaan ratkaisevalla tavalla valikoi-

malla teloitettavat. Kotkan vankileirin kanslisti Elma Valtari kertoi Prokuraattorin toimistuskunnan tutkijalle ”jonkun suojeluskuntalaisen Malmin suojeluskunnasta käyneen toukokuussa hakemassa malmilaisia vankeja.” Selma Tuomisen kuulustelupöytäkirjasta voimme lukea, että hänen miehensä vangittiin 4.5. Tavastilan asemalla (Kymi-Kotka) 4. toukokuuta ja oli ”luovutettu Malmin poliisiviranomaisten huostaan ja on mikäli kerrotaan tuomittu kuolemanrangaistukseen.” Elossa miestä ei ainakaan koskaan enää löydetty, eikä haudastakaan ole tietoa.⁴⁰

Mitä Kotkassa oikein tapahtui? Silloinen Prokuraattori (myöh. Oikeuskansleri) selvitti asiaa tehdyn kantelun perusteella. Kotkan vankileiristä luovutettiin 22.5.1918 joukko ”Malmilta lähtöisin olleita” (pitäjäläiset saivat kaikki tämän leiman) punakaartilaisia sotilasviranomaisille ammuttaviksi. Vankileirin kansliaan oli jäänyt heistä ”kuitti”, jonka taakse on kirjoitettu 68 nimeä. Todennäköisesti teloitus tapahtui ns. Tampsan hiekkakuopalla, jossa nykyään on teloitettujen punaisten muistomerkki. Kaikki toukokuun lopulla Kotkassa teloitettut ”malmilaiset” eivät ole ”kuitissa”. Esimerkiksi siitä puuttuu Malmin miliisipäällikkö ja vallankumousoikeuden syyttäjä kivenhakkaaja Kaarlo Koskinen, joka ammuttiin terroritilaston mukaan Kotkassa. Hämeenlinnan, Riihimäen, Lahden ja Viipurin leireissä teloitukset olivat toukokuun lopulla lukumääräisesti pienempiä.

Hämeenlinnan vankileiriltä malmilaisia hakenut teurastaja on tunnistettu nimeltäkin. Teurastaja Usenius ja poliisi Vilho Franzen hakivat 10. toukokuuta ainakin kaksi vankia, muurari Johan Heinosen ja Kalle Rudolf Toivosen, molemmat Tapanilasta, eikä heistä sen jälkeen kuultu mitään. Haettuja oli luultavasti muitakin, sillä Hämeenlinnan leirillä on merkitty toukokuussa kuolleeksi moni malmilai-

nen. Eduskunnan pöytäkirjaan on kirjattu Väinö Hakkilan suulla, että heidät ”lienee ammuttu”. Samaisessa välikysymyskeskustelussa keväällä 1919 esiteltiin myös neljän muun vankileiriltä kadonneen malmilaisen tapaukset.⁴¹

Tapahtumat Kotkassa ja muissa leireissä olivat osa järjestelmällistä puhdistusta, jonka organisoivat Malmin nimismiespiirin poliisit ja Malmin suojeluskunta. Aiemmin esimerkiksi Tampereen ja Viipurin valtausten yhteydessä tapahtuneet pitäjäläisten teloitukset olivat enemmän sattumanvaraisia kostotoimenpiteitä, joiden uhreiksi joutuivat kulloinkin kohdalle osuneet. Toukokuun lopun teloituksissa oli kysymys aivan muusta. Niissä ammuttiin sellaisia miehiä, joita suojeluskunnan mielestä ”ei haluttu enää paikkakunnalle takaisin”. Ei ole mitenkään harhauttavaa käyttää vertailukohtana nykyistä Jugoslaviaa ja siellä tehtyjä puhdistuksia. Malmin ja muiden kylien punakaartilaiset olivat teloittajilleen ”huligaaneja”, roskajoukkoa, jolla ei ollut elämisen oikeutta.

VALTIORIKOSOIKEUDET

Kaikkia 1918 kuolleita pitäjän kaartilaisia ei teloitettu, suurempi joukko kuoli leireillä pitkän kesää ja syksyä nälkään ja tauteihin. Pitäjäläisiä löytyy lähes kaikkien Etelä-Suomen vankileirien luettelosta: Tampereelta, Viipurista, Kotkasta, Viaporista (Suomenlinna), Hämeenlinnasta, Riihimäeltä, Lahdesta, Tammissaaresta ja Lappeenrannasta. Varsinaisia kuolemanleirejä näyttäisivät nälän ja tautien osalta olleen Tammisaari, Riihimäki, Lahti, Hämeenlinna ja Viapori. Kotkassa ei tällä tavoin näntyneitä juuri ollut, koska sieltä vangit (ne joita ei teloitettu toukokuussa) siirrettiin lähinnä

40. VRO 107/424, Tuominen Selma Dagmar.

41. Valtiopäivät 1919 I, s. 255-256, Hakkilan puheenvuoro.

Riihimäelle. Samoin suurin osa Viipurissa vangituista pitäjäläisistä siirrettiin heinäkuussa Tammisaaren kuolemanleirille.

Terroritilastoon merkityistä 347 kuolleesta enemmistö oli naimattomia nuoria miehiä (190), perheellisiä oli 153. Monilla oli runsaasti lapsia, enimmillään Ferdinand Kauppiella, kaikkiaan 11, joista 7 alaikäisiä. Ferdinandin pojistakin kaksi koki isänsä kohtalon teloittajien edessä, mutta kolmas selvisi pelkällä vankileirillä. Useampi kuin yksi kuolema samasta perheestä ei ollut harvinaista. Kaarelalaisen Lönnin perheen kolme vanhinta poikaa saivat surmansa, Arvid teloitettiin Hämeenlinnassa 20.5., Verner Kotkassa 22.5. ja Gunnarin ”sanotaan kaatuneen Tampereella”. Muutama nainenkin joutui teloittajien eteen. Terroritilastossa heitä on pitäjän alueelta mainittu neljä. Erityisesti Lahden vankileirissä teloitettiin naisia.

Karkeasti ottaen näyttäisi siltä, että noin 1/4–1/3 Helsingin pitäjän kaartilaisista sai surmansa 1918. Loppujen asia sai ratkaisun valtiorikosoikeuksissa. Vanhin vankileirillä ollut ja tuomion saanut oli 67-vuotias Juho Taneli Salonen Kaarelasta. Nuorimmat 15-16-vuotiaita, jos äitinsä mukana olleita sylilapsia ei lasketa mukaan. Lyhimmilläänkin vankileirillä oloaika saattoi kestää noin kuukauden. Tutkinta aloitettiin yleensä kesäkuun alussa eri leireissä. Muutamat pääsivät heti kuulustelujen jälkeen vapaaksi ja osa kotiin odottamaan tuomioistuimen käsittelyä. Mutta näitä oli vähän. Monien kuulustelupöytäkirjaan on kirjoitettu ”malmilainen” tai ”huligaani Malmilta”, jolloin ei ollut toivoakaan pois pääsystä ennen valtiorikosoikeuden käsittelyä. Ensimmäiset tuomiot annettiin heinäkuun lopulla ja viimeiset tammikuussa 1919. Valtaosa vankileireille suljetuista joutui siten kokemaan kesä-heinäkuun nälän ja tautien ”helvetin esikartanon”. Viljo Sohkanen on kuvannut yksityiskohtai-

sesti Viaporin (Suomenlinna) vankileirin oloja toukokuusta lokakuuhun 1918 kirjassaan Punakaartilaisen päiväkirja, jota kiinnostuneille voi suositella.

Valtiorikosoikeuksien tuomiokäytäntö on oma luku sinänsä. Oikeuden kanssa niillä harvoin oli mitään tekemistä. Tuomiot vaihtelivat oikeuden kokoonpanosta, tuomion ajankohdasta ja suojeluskuntien lausunnoista riippuen täysin mielivaltaisesti. Syytetyn todelliset teot olivat sivuseikka. Otan Malmin kaartilaisten tuomioista muutaman esimerkin. Kirvesmies Albert Malmia vastaan Malmin suojeluskunta esitti rajuja syytöksiä kiihotuksesta, kaartiin pakottamisista ja varkauksista. Mies oli ”erittäin vaarallinen jota ei saa millään tavalla laskea paikkakunnalle takaisin”. Asia oli oikeudessa peräti neljästi, koska syyttäjä halusi lisätodisteita. Malmin suojeluskunta oli kesällä ilmoittanut 3 todistajaa. Syyttäjän toistuviin pyyntöihin tuli Malmilta lopulta ilmoitus, että Ekströmin todistus oli lähetetty kirjallisena jo kesällä (se ei ollut koskaan tullut syyttäjälle asti) ja että toinen todistaja Barck ei tiedä mitään olennaista. Kolmannesta todistajasta ei marraskuussa enää puhuttu mitään. Syyttäjällä ei siten ollut muuta esitettävää oikeudelle kuin suojeluskunnan lausunto. Sen perusteella Albert Malm sai 22.11.1918 viiden vuoden ehdottoman vankeustuomion. Opettaja William Sippola, jolla Malm oli ollut töissä, kirjoitti oikeudelle kirjeen ja ihmetteli syytteitä. Sippolan mukaan Malmin vaimo oli kotitarkastuksessa pitänyt ”suurta suuta” ja hermostuttanut tarkastajat, jotka olivat löytäneet mm. kolme säkkiä kouroja (epäilivät varastetuiksi). Sippolan mielestä kolme säkkiä kouroja ei ollut valtiorikos, ei edes elintarvikerikos hevosajurille, kuten ei myöskään suurisuinen vaimo. Sippola kertoo kirjeessään myös kysyneensä suojeluskunnan kansliasta perusteita Malmista annetulle lausunnolle. Kirjuri oli puolustautunut

”kun on noin 600 lausuntoa annettavana, niin ei niihin kaikkiin ehdi niin tarkoin syventyä”. Erityisesti kun ”henkilö on tuntematon henkilökohtaisesti”.

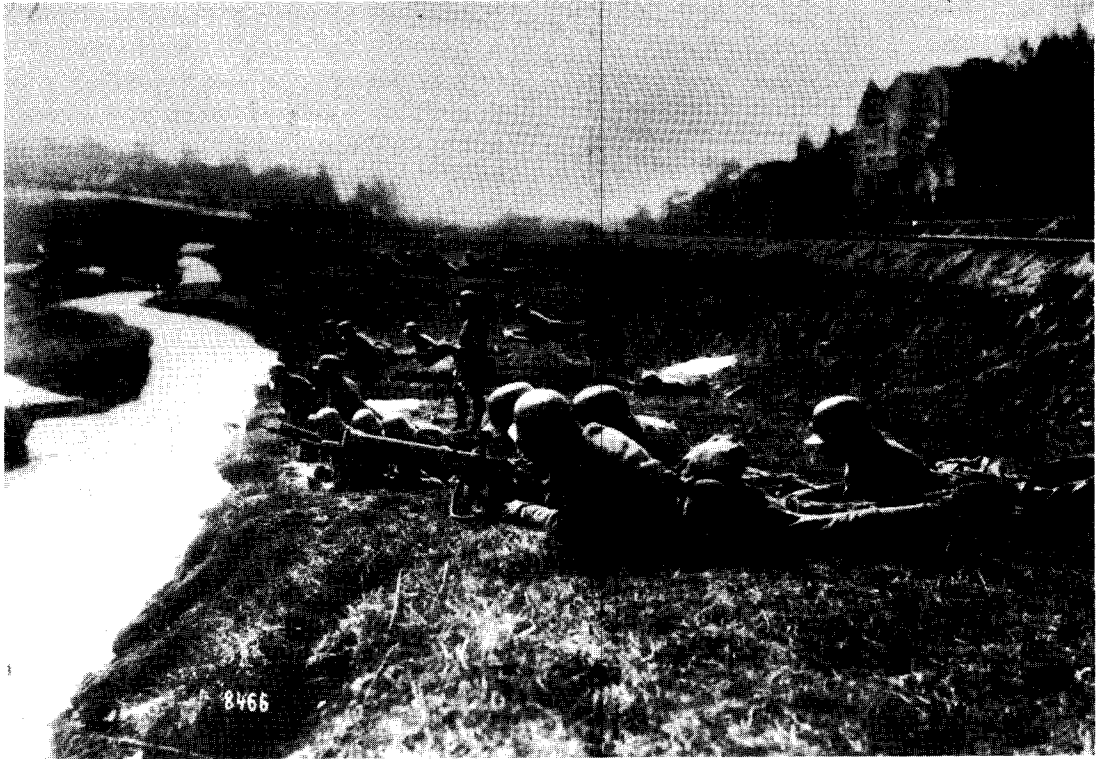
MIELIVALTA JA ILMIANTOJA

Täydestä mielivallasta kertoo myös Olga Virkin tuomio. Olgan mies huvilanomistaja David Virkki oli ollut Malmin punakaartin esikunnan jäsen ja kadonnut (luultavasti hänet teloitettiin Koivistolla Viipurin valtauksen jälkeen). Miehen sijasta tuomittiin vaimo. Voi olla, että Olgasta haluttiin tehdä myös varoittava esimerkki muille punaleskille. Hänet nimittäin vangittiin 16.5. Lindströmin murhan/tapon jälkeen. Oman kertomansa mukaan Olga oli talvella hoitanut vain omaa perhettään, eikä ollut

missään tekemisissä kaartin kanssa. Apulaisnismies kirjoitti lähetteeseen, että ilmiannon mukaan (ilmiantajan nimeä ei mainita) Olga Virkki oli ”useita kertoja halveksinut ja uhkailut valkoisia ja kiihottanut punaisten toimintaan.” Tämän Olga itse kiisti. Kaksi naapurua, toinen työnjohtaja ja toinen konttoristi todistivat hänet siivoksi ja uutteraksi työhmiseksi,

joka ei ollut agiteerannut ketään. 14. elokuuta Olga tuomittiin valtiopetoksesta 3 vuodeksi vankilaan, koska hän oli ”kapinan aikana kotipaikallaan Malmilla esiintynyt jatkuvasti kapinallisten kannattajana”. Ainoana todisteena oli suojeluskunnan ylimalkainen lausunto. Moni mies selvisi ehdollisella tuomiolla, vaikka oli ollut kaartin jäsen ja rintamallakin. Kotona Olgalla oli 7-vuotias poika ja 72-vuotias kivulloinen äiti.

PETRELIUS MUUTTI KANTANSA

■ *Saksalaisten joukkojen maihinnousu huhtikuussa 1918 etelärannikolle vauhditti sotatoimien lopullista ratkaisua. Saksalaisten tulo ja eteneminen koskettivat myös Helsingin maalaiskuntaa. Tässä saksalaiset joukot ovat ylittämässä rataa Huopalahdessa. – Kuva Sotamuseo.*

Joskus onni oli matkassa. Uunintekijä Antti Oskari Luomala oli Malmin suojeluskunnan lausunnon mukaan ollut

”Opetusupseerina punakaartissa ja syksystä saakka punakaartissa. Päällikkö. Ollut taisteluissa Lahdessa ja Riihimäellä. Esiintynyt kiihottajana.

Allekirjoittajana lausunnossa oli mm. Albert Petrelius. Syytetty oli sairas ja suojeluskunnan lausunto olisi tiennyt pitkää tuomiota. Oman kertomuksensa mukaan Luomala oli toiminut Malmilla vain aseellisena vahtina ja hevosmiehenä peräännyttäessä Lahteen. Omaisten pyynnöstä Albert Petrelius lähetti Lahden vankileirin päällikölle kirjeen vain muutamaa

päivää myöhemmin (1.7.1918) kuin mitä em. suojeluskunnan lausunto oli annettu:

”Kun täältä kotoisin oleva huvilanomistaja A.O. Luomala, jota vastaan ei ole täällä tiedossa raskauttavampia asianhaaroja (Kyselykaavaketta ei ole tänne saapunut), lienee siellä huonona ja sairaana pyydän, että tämän tuoja Luomalan naapuri, vaimo Hammaren laskettaisiin katsomaan sairasta. Luomalan vaimo on nykyisin synnyyslaitoksella ja muita läheisiä heillä ei ole täällä. Ehdotan, että Luomala lasketaan vapauteen – jos hän enää kykenee – ja annetaan vaimo Hammaren huostaan. Mikäli tiedän on Luomala kelpo mies, joka uhkauksien pakotuksista ja työttömyydenkin tähden liittyi punasiin.

Kunnioittaen Albert Petrelius, Malmin Suojeluskunnan päällikkö”

Suojeluskunnan esikunnan kokouksissa oli punaisia kohtaan jyrkkä ja ehdoton linja, jolta ei poikettu. Yksityisesti Petreliuskin tunsii sääliä tuntemiaan henkilöitä kohtaan ja oli valmis auttamaan, jopa antamaan aivan päinvastaisen lausunnon kuin se, minkä hän itse oli aiemmin allekirjoituksellaan vahvistanut virallisesti kannaksi. Luomala pääsi vapaaksi heinäkuun alussa ja sai myöhemmin ehdollisen 3 vuoden vankilatuomion.

Jotkut Malmin kaartilaisista saivat valtiorikos oikeuksissa myös kuolemantuomioita. Sellaisia olen Valtiorikos oikeuden akteista löytänyt muutamia: Artur Degerman (I komppanian päällikkö), Berlinin veljekset Akseli ja Toivo (heitä syytettiin marraskuun suurlakon yhteydessä tehdyistä murhista, toteen syytteitä ei näytetty) ja Gustaf Loven (Helsingin pitäjän rykmentin komentaja). Useat muut saivat elinkautisia tuomioita (mm. aiemmin mainittu valankumous oikeuden puheenjohtaja Juho Kaven ja Herman Koskela, joka oli Helsingin pitäjän valtuuston piirityksen johtaja kesällä 1917) ja monet johtajiksi katsotut 12 vuoden kuritushuonetuomioita. Kaikkia tuomioita ei luettu pelkästään valtiorikoksista tai maanpe-

toksista, joita varten tuomioistuimet oli asetettu. Syytöksiä luettiin myös varkauksista, ryöstöistä ja murhista, vaikka ne olisivat olleet enemmänkin tavallisen rikostuomioistuimen asioita. Syy tähän on selvä ja olen siihen viittanutkin. Mikään tavallinen tuomioistuin ei olisi tuominut ihmistä pelkkien kuulopuheiden tai ilmiantojen perusteella.

Harvat tuomituista istuivat heille määrättyjä vuosia täyteen. Ensimmäiset armahdukset tapahtuivat lievempien tuomioiden osalta jo syksyllä 1918. Viimeisenä pitäjäläisistä vapautui rykmentin komentaja, seppä Gustaf ”Ukko” Loven. Hänen osaltaan Tammisaaren vankila jäi taakse keväällä 1926. Kuolemantuomiota ei hänen osaltaan pantu täytäntöön.

KOTIJOUKKOJEN EPÄTIETOISUUS

Emil Ilola tuli vuonna 1918 Malmille Elannon myymälänhoitajaksi. Kylä oli tuolloin ”hiljainen ja murheiden painama”.⁴² Uusi myymälänhoitaja saapui Malmille heinäkuussa. Epätietoisuus ja huoli omaisten kohtalosta oli varmasti helposti havaittavissa. Kerran viikossa omaiset saattoivat käydä kyselemässä suojeluskunnan kansliasta lähellä Malmin rautatieasemaa vangittujen kohtaloa.

”Minäkin juoksin siellä joka viikko. Kerran sain sitten lapun, jossa ilmoitettiin, että Lauri on Tammisaarella vankileirillä. Helsinkiläinen asianajaja, joka ajoi punavankien asioita, otti Laurinkin tapauksen hoitaakseen. Hän kävi Tammisaarella, mutta siellä ollut samanniminen mies ei ollutkaan meidän Lauri. Myöhemmin kesällä sain uuden lapun, jossa sanottiin että Lauri oli ammuttu toukokuun aikana Kotkassa. En tiedä ennättikö hän 16 vuotta täyttää, sillä hänen syntymäpäivänsä oli toukokuussa. Toivo-veljestäni ei sitä kautta saatu mi-

42. Malmin Kuvalehti 1984.

tään tietoa. Vasta loppukesällä eräs Hennalasta päässyt mies kertoi, että ennen kuolemaansa Toivon paras kaveri oli kertonut Toivon kaatuneen Lahden taistelussa.” (Aina Toivonen).

Punaisten kohtaloista tiedottamista hoidettiin ilmeisesti yksinomaan Malmilta käsin, mutta pitäjän alueella oli myös muita suojeluskuntia. Lausuntojaan valtiorikosoikeuksille antoivat Malmin suojeluskunnan lisäksi ainakin Huopalahden, Oulunkylän, Käinbyn (Keimola), Hämeenkylän, Vantaan ja Tikkurilan suojeluskunnat. Ilmeisesti niitä perustettiin lähes joka kylään kevään ja kesän 1918 aikana ja ne yhdistettiin suuremmiksi yksiköiksi vasta myöhemmin.

Huhuja, toivoa ja epätoivoa oli kesä ja syksy 1918 tulvillaan. Nälän, lavantaudin ja

espanjankuumeen lisäksi. Kovin monien kohdalla tieto kuolemasta jäi epävarmaksi, toisen tai kolmannen käden tiedon varaan. Kirkonkirjaan on tavan takaa merkitty ”lienee tullut ammutuksi”, ”kuuluu kadonneen punaisena aikana” yms. Joidenkin kohdalla saattoi olla toivoa pelastautumisesta Venäjälle. Ainakin Viipurista ja ehkä Kotkasta oli muutamia laivoja päässyt matkaan. Muutamia tällä tavoin pelastuneita olen löytänyt valtiorikosoikeuden aktien joukosta. He joutuivat tuomiolle palatesaan takaisin. Useimmat kadonneista julistettiin vuosia myöhemmin kuolleiksi oikeuden päätöksellä. Esimerkiksi punaisen kunnanvaltuuston jäsen, miliisi ja leipuri Kalle Jaakko Leinonen Helsingin raastuvanoikeudessa vasta 22.2.1978.